

גליון
באר
הכרשה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

תולדות

מכון
באר
האמונה

גליון באר הפרשה

להערות והארות,
ובן לכל עניין אחר
ניתן לפנות:
לטלפון 718.484.8136

או לאימייל:
Mail@BeerHaparsha.com

מדי שבוע בשבוע בדוא"ל בחינם

הירשמו היום!

לשון הקודש

באר הפרשה
mail@beerhaparsha.com

אידיש

דער פרשה קוואל
mail@derparshakval.com

אנגלית

Torah Wellsprings
mail@torahwellsprings.com

ספרדית

Manantiales de la Torá
info@manantialesdelatorah.com

צרפתית

Au Puits de La Paracha
info@aupuitsdelaparacha.com

איטלקית

Le Sorgenti della Torah
info@lesorgentidellatorah.com

רוסית

Колодец Торы
info@kolodetztory.com

מכון **ארה"ב:**
Mechon Beer Emunah
1630 50th St, Brooklyn NY 11204
718.484.8136

בארה"ק:
מכון באר האמונה
רח' דובב מישרים 4/2
עיה"ק ירושלים תובב"א
025 688 040

יו"ל ע"י מכון באר אמונה
כל הזכויות שמורות להמכון © 2024

העתקה או הדפסה של הגליון בכל פרמוט שהוא כדי להרויח או לפרסם עסק וכדו' ללא אישור בכתב ממכון באר האמונה הינו נגד ההלכה והחוק הבינלאומי

תוכן הענינים

פרשת תולדות

- ויעתק - להעתיק עצמו מהצרה ולהסיח דעתו ממנה ב
- וידו אוחזת - יעשה מה שבידו והקב"ה יגמור בעדו ה
- לדרוש את ה' - להיות תלוי במי שאמר והיה העולם ח
- וישמור משמרת - גדרים וסייגים, וזהירות מחבר רע י
- ויגדל האיש עד כי גדל מאד - בעמידתו בנסיון יג
- זוכר חסדי אבות - להיטיב לבריות טו

סדר ועימוד:

א.ש. אשדוד:

shwrtz@bezeqint.net

פרשת תולדות

מצרי"ם (ר"ל, כל המצרים שיש לו), ובפרט בענין השונאים המריבים על האדם. וזה שאמר הכתוב 'ויעתק', דהיינו שהעתיק והסיר את ענין מריבת המים מדעתו וממחשבתו, ומשם זכה ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה. עכ"ל.

והיינו כי בזה עצמו שהאדם חושב ושקוע בצרתו הנו גורם ש'תדבק' בו הצרה, והעצה היעוצה להסיר דעתו ולא להשקיע בה את 'ראשו ורובו', וממילא הצרה תתבטל ותלך לה.

ואם תאמר כיצד אסיה דעתי, והרי הצרה 'לוחצת' אותי מכל צד, ואי אפשר להעלים עיני ממנה. לזה נשיב, הנה המאמין באמונה פשוטה יודע כי אין

ויעתק - להעתיק עצמו מהצרה ולהסיר דעתו ממנה בפרשתן (כו כב), 'ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה', ביאר בה הרה"ק ה'משמרת איתמר' זי"ע (ד"ה ויחפרו) עפ"י מה ששמע מהרה"ק 'החווה' מלובלין זי"ע לבאר בדברי הוזה"ק (ח"ב מח.) על הכתוב (שמות יד טו) 'ויאמר ה' אל משה מה תצעק אלי דבר אל בני ישראל ויסעו - בעתיקא תליא מילתא', ומבאר בזה"ל, דרומו להסיר דעתם ולהסיר ענין מצרים מדעתם, וזה שאמרו חז"ל (פסחים קיח.) על הפרנסה שהיא כקריעת ים סוף, שסגולת ענין הפרנסה היא גם כן על דרך זה - להסיר הנאות והמחשבה מלחשוב בענין הפרנסה, ודפח"ה. וכן הוא בכל ענינים שהם בחינת

א. כדברים הללו כתב גם הרה"ק רבי מנחם מנדל מוויטעפסק זי"ע, שהמעמיק מחשבתו ב'דאגה' על מחסור פרנסתו או כיו"ב משאר מחסור, הרי בזה גופא הוא מכניס עצמו עמוק בתוך מאסר הדאגה כבתוך בית האסורים, עד שקשה עליו לצאת מהם. וכך כותב במכתב קדשו ('פרי הארץ', מכתב כב, ר"ח אייר תקמ"ז) תשובה כללית על דאגת הפרנסה... הנה ידוע שעיקר האדם הוא המחשבה, וכמו שהחושב דברי טומאה הרי הוא טמא, ומי שמחשבתו נחה על ענייני טהרה הרי הוא טהור וקדוש - הכל לפי החושב, כמו כן החושב מצרותיו ודאגותיו, הרי הוא נעשה 'מקשה אחת של דאגה', ונכנס בתוך תוכם הרבה יותר מכפי שהוא עד עתה, וממילא אינו יכול ליפטר מהם. והנה בני ק"ק בעשינקאוויטץ היו שולחים אלי בכל שנה ושנה מכתב בו הם בוכים ומתאווננים על העניות והדחקות שעלה בגורלם, ורק מחמת צעקתם זאת אינם נושעים, צועקים ואינם נענים, מכיוון שהם בוכים וכל מחשבתם סביב חסרון פרנסתם, והנה בשנה זו לא קבלתי מהם את המכתב, ובזאת אני סמוך ובטוח שקיבלו עליהם את העצה היעוצה, שלא לחשוב יומם ולילה על הטרדה והדאגה כי המחשבה על זה מחזקת יותר את הצרה - על כן ברור לי שרווח להם, עכתוד"ק. וכבר איתא בגמ' (ב"מ לג.) על הפסוק (דברים טו ד) 'אפס כי לא יהיה בך אביון - אמר רב יהודה כל המקיים בעצמו כך סופו בא לידי כך', וביאר המהר"ל זי"ע (חידושי אגדות שם) שכאשר אדם מתיירא מן העניות, בזה גופא הריהו גורם לעצמו שתבוא העניות עליו, וכמו שנאמר (איוב ג כה) 'את אשר יגורתי יבא לי', כי כאשר ירא מאיזה דבר הריהו מקטין עצמו תחת דבר זה, ובזה גורם שיקרה דבר זה בפועל, וראיה לדבר, ממציאות הדברים כשיקח האדם 'לוח של עץ' ויניחנה על גבי הנהר בכדי לעבור עליו מקצה הנהר האחד למשנהו - קרוב הדבר שיפול, ואילו כאשר לוח זה יעמוד על הארץ יעבור עליו בשופי בלא שום נפילה, כי ע"ג הנהר הינו מרתת ומפחד שמא יפול, ועל הארץ אינו חושש למאומה. והיינו שמחשבת היראה מן הנפילה פועלת עליו שאכן נפול יפול. וכיו"ב ממש הוא בכל ענייני האדם, כאשר חושש ומתיירא מן העניות - 'סופו בא לידי כך', שהוא מביא על עצמו את העניות. משא"כ המתחזק ובוטח בה' שיחיש לו כל טוב, ושום רעה לא תבוא עליו, בזכות אלו המחשבות ניצול מכל רע, ויעבור מעל נהר החיים בשלום ובשלווה.

ב. ודע, כי כל איש החי בעולם הזה, עובר לפעמים קשיים והסתרות, יש מי שמשקיע את רמ"ח אבריו וש"ס"ה גידיו בתוך הקשיים, וממילא אינו מצליח לראות שבחוץ יש עולם ומלואו, שבו האורה שולטת, ואף הוא עצמו בתוך עולם זה נמצא, כי לא רק רע גמלוהו מן השמים, אם אך יפקח את עיניו ימצא כמה וכמה נקודות אור בחייו ואלו יקלו מעליו לסבול את עול הקושי שהוא עובר.

באר הפרשה - פרשת תולדות

ג

כלל 'רע' בעולם, וכלומר, כי תכליתה היא הטבה ורובך בצרה והקושי, וכי לא עדיף לחשוב מהטובה שלימה, וממילא יאמר לעצמו, מה לך כי תשקיע ראשך העתידה לבוא בקרוב^ג.

מעשה בנער צעיר לימים, שבכל יום ויום היה משיח את לבו לפני רבו - כי רבו אנחותיו ולבו דווי... כי 'חיים קשים' עוברים עליו בעניין זה ובדבר פלוני, הרב שכבר ראה מאורות מימיו והכיר בתהלוכות החיים, רצה ללמדו בינה, לבל יתלונן כל היום ויפסיק מלראות 'שחורות' כל היום, הזמין את תלמידו לביתו, בישיבתם יחד מזג לו הרב כוס מים, וביקשו לברך ולשתות לרוויה. אח"כ נטל בידו חופן מלח והשליך לתוך כוס המים וציווה לתלמיד לשוב ולשתות. כמובן שלרוב מליחות המים לא מצא התלמיד את מקומו... משם יצאו הרב והתלמיד לנאות דשא והמשיכו בשיחתם על שפת האגם, ביושבם במרחב על מי מנוחות תחת השיחים נטל הרב בשנית חופן מלח והשליכו לתוכי האגם. ושוב חזר על בקשתו מתלמידו שיטעם ממימי האגם. כעת שמח הנער לשתות עוד ועוד מהמים הזכים והטעימים. ולשאלת הרב, האם אינו מרגיש את המלח, השיב הנער, לא ולא...

נענה הרב ואמר לו, ראה בני, כמות המלח ששפכתי לכוס המים שבביתי שווה לכמות המלח ששפכתי לאגם, מעתה תתמה 'מה נשתנה', מדוע כאן לא יכלו לשתות מים ממרה כי מלוחים הם, ובאגם לא הורגש כלל המלח. תשובתך, כי בכוס נשאר המלח (מרוכז) בכח חזק, לא כן באגם, שהמלח מתפשט ומתפזר עד שאינו מורגש כלל. ומעתה דע לך בני, כי בדומה לזה הוא הנעשה עם האדם במנת הכאב, היסורים והטרדות שהוא עובר ל"ע בימי חייו. המנה שנגזרה היא קבועה אך 'טעם' המרירות והקושי קובע כל אחד ואחד לעצמו, מתוך החלטתו לאיזה 'כלי' קיבול הוא מכניס ומקבל את 'יסוריו', אפשר להחליט לצמצם את מבטו רק עליהם, דוגמת אותו כוס אשר שטחה קטן, וכל הנכנס בה נשאר בכל עוזו ותוקפו, והיינו אם הוא נשאר כל היום 'סביב' היסורים והסבל, אז המרירות מורגשת ביותר, והקושי עצום ובלתי נסבל. אך החכם יחיה כאותו 'אגם מלא מים', ירחיב את מבטו וישליך את מנת יסוריו לתוך מעין חיים המפכה חיות שמחה ובטחון ולהמתיק את מצבו עד מאד, אשריו ואשרי חלקו. ג. ושמעתי מחכם אחד לרמוז ענין נפלא בפסוק (תהלים יט ג) 'יום ליום יביע אומר ולילה לילה יחווה דעת', כי שני הלילות מדברים איש אל רעהו, הלילה הראשון מחווה דעתו ואומר ללילה השני הבא אחריו, גם אצלי כשהיה לילה שררה החשיכה ואפילה, והנה נתקיים בי 'ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד' - השחר עלה וזרחה החמה והגיע 'יום' ואורה לעולם, אף אתה אל תתייאש ח"ו, כי אמר שומר אתא בוקר, חבי כמעט רגע ויקויים גם בך 'ויהי ערב ויהי בוקר יום שני', תיכף יגיע היום והאור המאיר לעולם, מדוע יפול לבך בקרבך לריק.

איש חסיד היה לפני שנים בימי הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע ושמו רבי חנוך אירנשטיין, והיה האיש חסיד הדבוק עד מאד ברבו, לא זז בין ימינו לשמאלו מבלי הוראת רבו. לימים נסתלק השפת אמת, ונתמנה תחתיו בנו הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע, אמנם לא בנקל היה לרבי חנוך לעבור להנהגה החדשה, מכל מקום התחזק באמונת חכמים, וקיבל מרות כאשר היתה באמנה אתו אצל השפת אמת.

ויהי היום, הציעו לרבי חנוך עסק גדול, קניית מפעל ענק המייצר זכוכית, אלא שלשם כך היה עליו להשקיע ממון ודמים מרובים, וגם למשכן את כל נכסיו אשר היה לו מכבר, כי עד אז היו ברשותו כמה וכמה עסקים, והיה אם יצליח העסק ייהפך רבי חנוך לעשיר ענק שבענקים. רבי חנוך התייעץ עם 'יועציו' והללו ניסו להניאו מכר, באמרם כי העסק נשמע כטוב מאד, אבל הוא 'מריח' לא טוב, כי מדוע מוכרים הבעלים את המפעל הגדול אם הוא כל כך מוצלח ומצליח, מן הנראה שכל העסק עומד לקראת פשיטת רגל ל"ע... אבל רבי חנוך שהיה אמון על אמונת חכמים הלך לשאול את האמרי אמת והרבי אמר לו, כי העסק טוב עד מאד, אין יותר טוב ממנו, מכור את כל אשר לך, משכן את מה שיש בידך וקפוץ לתוככי העסק.

כן עשה, אבל לא עברו ימים רבים, והוברר שחששם של הידידים היה נכון, כל המפעל הגדול קרס בקול רעש גדול, ורבי חנוך נהפך בין לילה לבעל חוב עצום, ויצא נקי מכל נכסיו. נכנס רבי חנוך אל הקודש פנימה אל רבו האמרי אמת, הרבי קבלו במאור פנים, שמע את אירע, וכה ציווהו, מכור את כל נכסיך, הכל בכל כל, תן לבעלי החובות את המשכונות ואת הממון שיכנס לידך, ולאחר שתפרע את כל חובותיך עד תומם עֲלֶה לארץ הקודש ושם תתחיל חיים חדשים.

כן עשה, ואז נתברר גודל הטובה, ונס ההצלה, כי כעבור תקופה קצרה ננעלו שערי פולין, ומאות אלפי יהודים אשר היו שם עלו על מוקדה הי"ד, ואילו היה רבי חנוך נשאר שם עם הממון שהיה ברשותו בטרם נכנס לעסק

באר הפרשה - פרשת תולדות

הביש היו הוא ומשפחתו הראשונים לעלות על המוקד - כי הרשעים שמו ידם ראשונה על בעלי הממון... הא למדת, מתחילה היה נראה שלא הצליחו מעשיו, המצב היה שחור וקודר נוראות, ולבסוף הוברר שאין אדם יודע מה טוב, כי דייקא משם נהפך לטובה, ומשם נתגלגלה ההצלה, לו ולכל בני משפחתו. גם תלמד מכאן גדולת הביטול לחכמי וגדולי הדור, כי משם באה הצלתו.

מעשה באיש יהודי מבני עדות המזרח אברך בן תורה שהיה דר בשכונת הר נוף בעיה"ק ירושלים, באחד הימים אירע אסון נורא וכל ביתו נשרף, כדי לגור בבית הוכרח לשפץ ולתקן אותו, ואחר בירור הוברר לו שהדבר עולה לכה"פ בסך מאתיים אלפי שקלים. לבו של האברך נשבר לאלפי שברים, מה יעשה כעת, לא די שהוא משלם בכל חודש אלפי שקלים על המשכנתא שלקח על קניית הדירה מהיכן ישיג עתה מאתיים אלפים והא בן תורה היושב יומם ולילה באהלה של תורה. עלה האיש לבית רבו הגאון רבי עובדיה יוסף זצ"ל, שפך את לבו לפניו, וסיפר את כל מעשה השריפה וכו', לבו של הרב נמס בקרבו ואמר לאברך שיכתוב לו המלצה. אמר האברך לרב, וכי מה תעזור לי המלצה, על ידה אוכל להשיג עד עשרת אלפים, ואילו אנכי נצרך כעת פי עשרים מזה.

עוד הם מדברים ואל הרב נכנס איש יהודי נכבד מאחיו, בעל עשירות מופלגת, ובישר לרב על הולדת נכדו הראשון למזל"ט, ותוכ"ד הזמין את הרב לסנדקאות, הרב נענה לו והסכים בשמחה. אך מיד שאל היכן תיערך הברית, ענה האיש בעיר בני ברק, אמר לו הרב, אבקש מחילתכם, אבל מה אעשה, קבלתי על עצמי שלא לצאת מעיה"ק ירושלים להשתתף בבריתות, כי הדבר גוזל מזמני, ומה אעשה זמני מיועד לצרכי זיכוי הרבים, הכנת שיעורים, מסירת שיעורים או כתיבתם, ואין בידי פנאי לתת מזמני לצרכי נסיעות מחוץ לעיר... הידעת כמה תורה הנני מפסיד עבור נסיעה כזאת. ניסה האיש לדבר על לב הרב, וכה אמר לו, ידע כבוד הרב שנכד זה נולד לבני אחר כמה וכמה שנים של המתנה לזש"ק, ולזכותו הבטחתי, שכאשר יולד הנכד אעשה הכל כדי שהרב יקבל את הסנדקאות, וכי עתה אאכזב אותו כשהרב לא יגיע לברית. אמר לו הרב, הנני מבין היטב ללבך, ומרגיש בצערך, אבל הגידה נא אתה בעצמך, וכי יש ברצונך שאבטל כל כך הרבה תורה עבור הברית.

אמנם, אמר הרב, הנה בחדר הסמוך יושב לו אברך משכמו ולמעלה, יושב באהלה של תורה, לדאבון לב נשרף ביתו, והוא זקוק נואשות לסכום אדיר, הנני משתוקק בכל לבי לעזור לו אבל מה אעשה ואין בידי יכולת. אם כה תעשה, תקח על עצמך את כל השיפוץ, שלם תשלם את כל הנדרש, בעבור זה אבוא אל הברית, להיכן שתקראו לי. שאל האיש, ומה יקר - כמה עולה השיפוץ, נענה הרב מאתיים אלפי שקלים... ענה האיש על אתר, בשמחה רבה אעשה את ה'עסק', נתון אתן את כל הממון הנדרש.

הרב שהמתין לראות את האברך מנתר ממקומו לרוב שמחה וצהלה, כזאת השגחה פרטית אשר בא האיש דייקא באותו זמן שהוא אצל הרב, וכזאת ישועה רבתית, כי עתה כל הממון בהישג ידו, אך הרב רואה לפליאתו שהאברך מנענע בראשו, כאומר לא. איני מסכים. שאל הרב, ומדוע, ענה האברך, ראיתי את דמעותיו של הרב וצערו הגדול על ביטול התורה שייגרם אם יצטרך ליסע לבני ברק, שמעתי את תחנוניו לפני העשיר שאינו רוצה לבטל תורה, וכי מחמת שיש לי צרה אגרום לרב לביטול תורה.

הרב התפעל מאד מתשובת האברך - כזאת מדריגה גבוהה, ולא ניסה לשכנעו, אמר לו הרב, א"כ, מכור את דירתך בהר נוף שהיא שוה ממון הרבה, ותקנה דירה בבית שמש - שהייתה אז בתחילת דרכה לחרדים לדבר ה', והיו הדירות זולות מאד מאד, ומההפרש יהא בידך ממון לצרכי הדירה החדשה ועוד ישאר כסף בצד. הדברים לא מצאו חן בעיני האברך, כי מעטים מהחרדים היו דרים בבית שמש, בקושי היו מוסדות לחרדים, הכולל שלו היה בירושלים, לנוו"ב היתה עבודה מכובדת בירושלים, ועליו לעזוב מקום חי ולצאת לגלות... אבל, אמונת חכמים היתה בידו, אם הרב מציע לעשות כך, קיבל וכן עשה.

האברך עבר לגור בבית שמש, ובראשית דרכו היה לו קשה עד מאד, כי לא מצא בכל המקום בית כנסת המיועד לבני עדות המזרח, והוכרח ללכת להתפלל בעיר הישנה. באחד הימים פגש האברך ביהודי 'בעל יכולת', ותוך כדי שיחתם הפליאו בריבוי התושבים החדשים, אבל התלוננו על שאין בית הכנסת המיוחד לספרדים. העשיר נתלהב, ואמר לאברך, אתה תסדר את השטח (הקצאה) ואנכי אשלם את כל בנין הבית מקדש מעט. האברך פעל במרץ, ובעזה"ש"ת הצליחו, קיבלו שטח ראוי לשמו, אותו יהודי עמד בדיבורו ושילם את כל הבניה, וכעבור זמן חינכו את בית הכנסת בשעטומ"צ.

מטבע הדברים נתמנה האברך לרב בית הכנסת, אחרי שהוא היה רוח החיים בקהילה וגם אברך ת"ח ירא ושלם. ואכן, מאחר שנתמנה לרב קהילה, הוכרח להכין עצמו כראוי למסירת שיעורי תורה, וכן להשקיע בלימוד דרכי

באר הפרשה - פרשת תולדות

ה

בה שום נפקא מינה מי הוא ההולך להביא את העיזים לעצם המעשה.

ומבאר ה'תפארת שלמה' בזה"ל, אכן הנראה כי התורה רומזת לנו עבודת האדם בגשתו אל התורה והמצות, והנה האדם יודע בעצמו שפל ערכו ומצבו והוא ירא לגשת ולפתוח שפתיו, גם בעת עשיית המצות בהנחת תפילין וכדומה בהעלות על לבו עומק סודות הרמזים בהם, ונפשו יודעת מאד כי לא השיגה ידו אחת מני אלף תעלומות החכמה, ונופל בדעתו וירא

וידו אוהזת - יעשה מה שבידו והקב"ה יגמור בעדו

בפרשתן (כו ו-ט), 'ורבקה אמרה אל יעקב בנה לאמר וגו', ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אותך, לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עיזים טובים ואעשה אותם מטעמים לאביך וגו', הקשה הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע, שלכאורה צ"ב, לשם מה הוצרך שיעקב ילך ויביא שני גדיי עיזים לאמו, והרי העיקר הוא, מה שהיא הכינה אותם מטעמים ועקב יביא אותם לפני יצחק, ולאיוזה צורך נכתב פעולה זו בתורה שאין

ההוראה כי כל ה'שאלות' הגיעו לפתחו, סוף דבר נמצא לאחר כמה שנים שהאברך עלה ונתעלה עד מאד מאד. וכה מספר הרב, כשהורה לי הרב עובדיה לעזוב את ירושלים, היה נראה לי שעולמי חשך בעדי, היה נראה לי הדבר כשליחה לגלות, דימיתי בעצמי שהנני מוותר ויתורים אדירים, מוותר על סכום עצום שרצה אותו בעל ברית להעניק לי ולהצילני, והכל ויתרתי עבור תורתו של הרב, וכי כך מגיע לי... ולמעשה התברר כי למחיה שלחני אלוקים. בזכות העתקת המגורים לבי"ש גדלתי בתורה, זכיתי להתמנות לרב בישראל, ויש לי קהילה גדולה שאני זוכה להרביץ בה תורה ויראה, וכ"ז דייקא בזכות הויתור.

הבט והתבונן, הנה לכאורה היה לו שבר על שבר, שריפת הדירה וכל הוצאות השיפוץ, בנוסף לזה גזירת 'גלות', הוא עוזב את הכולל, ונו"ב עוזבת את עבודתה, מגיע למקום שאין בו ביהכ"נ ראוי לו, והוא צריך לרדת לסביבת אחים רחוקים למצוא ביהכ"נ, ובאמת, אין לך טובה גדולה מזה, כי אילו היה נשאר בירושלים היה נשאר אברך מן השורה, ועתה לגודל האחריות עלה ונתעלה עד אין חקר.

אגב אורחא נלמד עוד מכאן, כי כל סיבת הצלחתו ועלייתו מעלה מעלה היתה רק בזכות 'זוטרנות' על הכל למען התורה של הרב, שהמוותר למען התורה מקבל משמים בכפלי כפליים. ומכאן נלמד שגם המוותר לצורך עצמו - כלומר, נראה לו שמוותר מעצמו, אינו הולך למקום פלוני לקנות צרכיו אעפ"י שהמחירים שם זולים בהרבה כי יש שם חסרון בשמירת עיניים, והרבה כיו"ב, ידע שמהויתור לא מפסידים מאומה...

ד. הנה כתיב בפרשתן (כה כח) 'ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו', ורבים המה המקשים ותמהים, כיצד לא ראה יצחק את מעשיו של עשו כי רשע גמור הוא. והרי רבים המה הצדיקים בדורי דורות לאחר ימיו של יצחק אבינו שהיה כח בידם להבחין על אדם אם הוא רשע, וק"ו יצחק אבינו עצמו.

ומבארים בשם צדיקים, עפ"י המעשה הידוע שפעם נסעו קבוצת חסידים אל הרה"ק החוזה מלובלין זי"ע, והגישו לפניו 'קוויטל' בו התלוננו על 'מוסר' - איש רע מעללים בעירם המוסר למלכות ומלשין עליהם ומזיק להם ברוח ובגשם, הרה"ק הביט בקוויטל ואמר ער שיינט דאך אין אלע עולמות (הרי הוא מאיר בכל העולמות)... והמה שמעו כן תמהו, וכי זה הוא רבינו הרואה מסוף העולם ועד סופו, והרי אדם זה רשע מרושע ורע מעללים, עד שנתברר שבאותה שעה הדליק האיש נרות חנוכה ולכן האירה נשמתו בכל העולמות, ואכן לאחר מעשה נתנו לרבם קוויטל חדש, אז ראה את מצבו האמיתי, והכל בא על מקומו בשלום...

והנה לא רק לענין הדלקת נר חנוכה הדברים אמורים, אלא כך הוא בכל מצוה ומצוה שהאדם מקיים, באותו זמן שהוא מקיים את המצוה הרי הוא מאיר בכל העולמות, על כן, הרי בכל פעם שבא עשו לפני אביו היה מקיים בזה מצות כיבוד אב, וממילא אכן לא היה באפשרות לראות עליו את רשעותו, כי באותה שעה היה מאיר. ובזה מבואר היטב מה שמצינו כי כאשר בא עשו להביא מטעמים לאביו - לאחר שכבר קיבל יעקב את הברכות - אז ראה יצחק ש'גהנום פתוחה מתחתיו' ויחרד יצחק חרדה גדולה, כי באותו היום עיכבו אותו מן השמים כדי שיקדימו יעקב, ולא הצליח לצוד צאן ולקח כלב והרגו והביאו לאביו (כמבואר בתרגום יהונתן), נמצא שבאותו היום לא קיים מצוות כיבוד אב, על כן ראהו יצחק במצבו האמיתי...

ויש בזה חיזוק עצום לדידן, אף אם מחזיק את עצמו כרשע, ולכן מדמה בנפשו שאין מצוותיו שווים מאומה, ומה לו לטרוח בעבודת ה', דע לך, כי אפילו אם נפלת נוראות לעמקי השאול, עדיין אינך עשו הרשע, ואם גם הוא

באר הפרשה - פרשת תולדות

לגשת אל העבודה, וזה הרמז בפסוק ורבקה אמרה אל יעקב בנה, רומז לשכינה הקדושה, אומרת אל האדם לך קח לי אתה תעשה כל מה שתמצא ידך לעשות, ואני אעשה אותם מטעמים לאביך להיות מוכשר בכל הזונות הראויים להם, ולזה קודם התפלה אומרים ה' שפתי תפתח כי השם יעזור לנו לקבל תפלתנו ברצון. עכ"ל.

ומכאן תשובה לכל מי שנדמה בעיניו שאין בידו להצליח, ידע שאין הקב"ה מבקש מהאדם את ה'נצחון' וההצלחה, אלא שיעשה ככל אשר בידו עשות, אם כה יעשה מובטח הוא שה' יגמור בעדו, והבא לטהר מסייעים בידו. מעתה יתחוק' כל אחד ברוח חדשה להתחיל בעבודת השי"ת".

האיר בכל העולם בשעה שקיים מצוה, בוודאי שגם אתה תאיר, על כן גם אתה עשה נא מצוות לפני בוראך, כי בזה תאיר את כל העולם, וגם תאיר את נפשך ונשמתך, ומשם תוכל למצוא את הדרך לצאת לגמרי מהבוץ. ה. ומצינו לרמז ענין נפלא בפסוק (כו כ-כא) 'ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו... ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה', ולא נכתב כלל מי ניצח בזאת המריבה ביניהם, כי כל ענין הבארות רומז כידוע למילי דשמיא, וכאן למדנו שבענייני עבודת ה' אין כל נפקא מינה מי ניצח ומי הפסיד, אלא העיקר הוא לריב ולערוך מלחמת קודש באותו צר הצורר אותנו, ומנסה בכל עת ושעה להכשילנו ולהורידנו לבאר שחת.

1. דבר נורא אמרו, שהנה לאברהם אבינו היו שמונה בנים, ישמעאל ויצחק, ועוד שישה האמורים בסוף פרשת חיי שרה, וכדכתיב (כה א-ב) 'ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה, ותלד לו את זמרן ואת יקשן ואת מדרן ואת מדין ואת ישבק ואת שוח', ומתוך כל משפחה גדולה זו נשאר רק בן אחד ההולך בדרכי ה', ומכל מקום נאמר על אברהם 'כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת אחריו ושמו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט' (יח יט), והרי שאין שום נפקא מינה בתוצאה אלא, אם האדם עשה את כל מה שבידו לעשות נחשב לו כעשה הכל בשלימות, וזהו שהעיד הכתוב על אברהם שהיה מצוה את בניו ואת אחריו - ומה שהם בחרו שלא ללכת בדרכי ה' אין זה 'נוגע' כלל... ולחזק ליבות נשברות מעמלנו אלו הבנים', נוסף עוד, כי הנה רבים ההורים המרגישים אשמים בדבר, רבות אנחותם וליבם דווי, וכמו שביארו בזה מה שאמרו חז"ל (ברכות ז:) 'אמר ריו"ח בשם רשב"י, קשה תרבות רעה בביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג', כי הנה בכל צרה שלא תבוא, במחלה ושאר ייסורים פגעים רעים ושעות רעות ומלחמות רח"ל וכיו"ב הרי האדם מאמין ויודע כי הכל הוא מאיתו יתברך, ואין הוא ה'אשם' בדבר, אכן כשיש 'תרבות רעה' נראה להורים שצרה זו אינה בידי שמים אלא בידי אדם, ובטוחים שנכשלו בחינוך ילדיהם. אכן עליהם להתחזק ולדעת מה שפירש הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע (רסיסי לילה נב ו) בדברי הגמ' הנודעים (ברכות י:) שחזקיה המלך חלה והגיע ישעיה הנביא לבקרו, ואמר לו 'צו לביתך כי מת אתה', וכל כך למה כי לא עסקת בפריה ורביה, אמר לו חזקיה שראה ברוח הקודש שעתיד לצאת ממנו בנין דלא מעלי - מנשה מלך ישראל, השיב לו ישעיה 'בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומה דניחא קמיה קודשא בריך הוא לעביד', ומבאר עומק הכוונה, כי ישעיה גילה לו שאותם בנים דלא מעלי הרי זה מכבשי דרחמנא, הקב"ה הוא שגזר כן ואין איתנו יודע עד מה, אמנם היא גזירה ככל הגזירות ואין לה כל ענין ושייכות למעשי האדם, והנסתרות לה' אלו קיינו...

מעשה באיש יהודי שבניו סרו ל"ע מדרך התורה, במר נפשו בכה לפני הרה"ק רבי שלומקה מזוועהיל זי"ע, אמר לו הרה"ש, האם אתה אשם בדבר, ענה האב לא, א"כ עליך להסיח דעתך מכל המעשה, אין זה 'עסק' שלך, לכל אב יש בנים כאלו ובנים כאלו, כך גם אבינו שבשמים' רוצה שיהיו לו בנים כאלו ושיהיו לו בנים כאלו...

עוד נביא 'עצה' שהיה חוזר עליה הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע בכל שנה ושנה בפרשה זו, בהקדימו שסיפר לו הגה"ק מבילגוריא זי"ע שהיו לו כתבים מדברי תורה מאבותיו הקדושים לבית בעלזא, והיה כתוב בהם, שבטרם שעלה הרה"ק רבי משה מלעלוב זי"ע לארה"ק נסע להיפרד מצדיקי דורו, והגיע גם אל הרה"ק ה'שר שלום' מבעלזא זי"ע, ואמר לו הרה"ק לפרש בלשון הכתוב (תהלים קטו יד) 'יוסף ה' עליכם ועל בניכם', כי הנה ידוע שכל העתיד הרוחני של הבנים הנולדים תלוי ועומד במצבו הרוחני של ההורים מקודם לכן (עי' באוה"ח הק' ויקרא יב א), מעתה מה יעלה בגורל הבנים שנולדו למי שאינו נוהג בקדושה... אך העצה היא שההורים יחזרו בתשובה שהיא עוקרת את המעשים הרעים כאילו לא היו ומתקנת אותם למפרע, וממילא יתחדש לב הבנים לעבודתו ית"ש. וזהו הרמז בלשון הכתוב יוסף ה' עליכם - שאם יתעוררו ההורים להוסיף בטוב לקדש עצמם מעתה, אזי גם ה' יוסיף עליהם לתקן את כל הנעשה, ומעתה יועיל 'עליכם ועל בניכם'.

אליו הבכורה, כאשר עבר על עשו רוח שטות למכור את הבכורה בעד נזיד עדשים, כי הקב"ה 'הרואה ללבב' ראה תבערת לבו וסייע בעדו להשלים רצונו.

וללמדנו בא, שאף אם נראה לאדם שכל השערים ננעלו בפניו, אם ישחוק בבל ליבו ובכל נפשו, לא ינוח ולא ישקוט אלא יעשה ככל אשר בידו, לבסוף יעזרהו הקב"ה שלא כדרך הטבע וישיג את שאהבה נפשו.

בה אמר הגה"ק ה'חפ"ץ חיים' זי"ע (ח"ח על התורה בפרשתו), וז"ל, ענין הבארות אשר חפר יצחק מלמדנו שלעולם לא ירפה האדם את ידיו מלהמשיך את העסק אשר התחיל, אל יאוש ואל בשלון, אם יצחק אבינו חפר ולא מצא מים חפר באר אחרת, עד שמצא מים, ואם רבו עליה חפר באר אחרת, וכ"כ המשיך במלאכת החפירה עד שסוף דבר חפר ומצא באר שלא רבו עליה, וקרא

וכך מצינו עוד בפרשתו, דכתיב (כה כו) 'ואחרי כן יצא אחיו וידו אוחות בעקב עשו, וכל הרואה יתמה, מדוע אחו בעקב עשו וכי עלתה על דעתו שיוכל להשיבו למעי אמו לאחר שכבר יצא לאוויר העולם, מה תועיל אחיזתו בעקביו. וביאר הרה"ק הרמ"מ מלעלוב זי"ע עפ"י דברי הרה"ק מקאצק זי"ע שכל הסיבה שהאדם מתייאש הן ברוח הן בגשם, אינו אלא מכיוון שהוא מדמה בעצמו שהוא עושה והוא פועל... על כן כשיראה שהדבר אינו עולה בידו, הרי הוא מתייאש ועוזב את הכל. אבל המאמין יודע שכל מעשי האדם אינם אלא השתדלות, עד כמה שידו מגעת, ואילו מה שייעשה בפועל ייעשה בידי הקב"ה 'אדון כל המעשים', ובאמונה זו לא יתייאש לעולם, שהרי אין הדבר תלוי בו יעשה כפי יכולתו ותו לא מיד. כיו"ב, כשראה יעקב שהוא מפסיד את הבכורה, עשה ככל אשר לאל ידו ואחו עכ"פ בעקבו... ואכן בזכות זה נתגלגל שסוף דבר הגיעה

עפ"י זה היה מפרש הרה"ק הרמ"מ זי"ע מאמר הכתוב בריש פרשתו 'ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, וכבר עמדו המפרשים על כפל הלשון, ועפ"י האמור יש לומר שבא הכתוב לומר, כי גם לאחר ש'אלה תולדות יצחק בן אברהם' - כבר נולד הבן, עדיין יתכן 'אברהם הוליד יצחק' לידה מחודשת על ידי התעוררות האבות בתשובה שלימה.

ז. הגה"ק רבי מרדכי חיים סלאנים זי"ע היה רגיל לומר, שהנה חז"ל דרשו על האמור (כה כג) 'ולאום מלאום יאמץ' - כשזה קם זה נופל, ויש לדקדק בלשון חכמים מרפא שלא אמרו כשזה נופל זה קם אלא כשזה קם זה נופל, ללמדנו שאפילו אם שקוע האדם ב'בוץ' עד למעלה ראש אך תיכף כשמתמלא רוח חיזוק 'וזה קם' - מיד מחליש את היצר 'וזה נופל' (הובא במאמר מרדכי).

ח. ואכן בזה נבדלו עשו ויעקב, וכמו שפירש הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (בפרשתו) בלשון הכתוב (כה לד) 'ויבז עשו את הבכורה', כי 'בכורה' עניינה 'התחלה', ויבז עשו את 'התחלה' - אין בו כח להתחיל... וזה כל טבעו ותכונתו של עשו הוא העצלות והרצון שלא לעשות מאומה... ונרמז זאת בשמו על שם 'שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה' (רש"י כה כה), והיינו שאוהב את המנוחה לשבת בטל ולחשוב כאילו הכל כבר נעשה. וכן פירשו כמה שאמר ליעקב 'הלעיטני נא מן האדום האדום הזה' (כה ל) - שביקש ממנו שישפוך את הנזיד לתוך פיו, ואפילו פעולה קטנה כאכילה עם הכף מתוך הקערה לא אבה עשות. וכך עניינו גם בעבודת ה' שסמך על כך שהוא 'בן של קדושים' - בנו של יצחק ובן בנו של אברהם אבינו, וכבר אינו צריך לעשות כלום לחובתו בעולמו.

לא כן היא מידתו של יעקב שתמיד היה 'יגע' בעבודה, וכפי שהעיד עליו הכתוב (להלן לב כט) 'כי שרית עם אלוקים ועם אנשים ותוכל'. ומהאי טעמא היה יעקב מפרסם לצאת לבתי מדרשות אף שלמד תורה במעי אמו מפי מלאך, ולכאורה מה צורך יש לו ללמוד בבית המדרש אחר שכבר זוכה הוא ללמוד תורה ממלאך ה' צבא-ות (ואינו זקוק לרב הדומה למלאך ה' צבא-ות...), אלא כי יעקב נתאוה לחיי יגיעה, ורצה ללמוד בעצמו מתוך עמלה של תורה.

ובזה יש לבאר מה שכתב הבעל הטורים (כה כה) 'עשו' בגימטריא 'שלום', ולכאורה תימה רבתי היא וכי עשו הוא איש השלום והלא בעודו במעי אמו כבר נלחם עם יעקב אחיו, וכולו אדמוני שופך דמים אשר ברכתו ותפארתו היא 'על חרבך תחיה', מה לו ולשלום. אלא שכך היא מידתו של אותו רשע להיות במריבה עם כל העולם אך עם עצמו ו'יצריו' הקשים הוא חי בשלום ובשלווה... לא יחלוק על יצרו, ולא ילחם לשבור את טבעיו ומידותיו, אכן מידתו של יעקב היא ההיפך מן הקצה אל הקצה, עם כל העולם כולו הוא שרוי בשלום ושלווה חוץ מעם עצמו, ולעולם מרגיז יצרו הטוב על יצרו הרע.

באר הפרשה - פרשת תולדות

השתוקקותו ורצונו הטוב. כיו"ב, יעקב אבינו ברצונו החזק לצאת פרכס אף שידע שלא יעלה בידו, ונכתב זאת זכרון בספר ללמדנו על מעלת הרצון אשר הכל משבחים אותו. ומסיים בזה"ל, וכן מעשי אבות ירשו בנים, שעומד בחנות מוקף בטרדות המשא ומתן, ובתוך כך בא לו מחשבה טובה ומפרכס לצאת לתורה, ואע"ג שלא יכול לצאת - שבחא איהו דיליה' (זהו שבחו).

לדרוש את ה' - להיות תלוי במי שאמר והיה העולם בפרשתן (כו כה) 'ויתן לך האלוקים', וברש"י, 'יתן ויחזור ויתן, רבים שואלים, מדוע עושה הקב"ה ככה לתת פעם אחר פעם, וכי קצרה ידו ח"ו ליתן בבת אחת. ומבאר בסה"ק לקושי מהר"ל (תלמיד מרנ"א מליוענסק, ד"ה והיה כאשר תריד), דבאמת אם היה הקב"ה נותן כל ההצטרפות בפעם אחת היו יכולים לשכוח טובות הבורא, כענין שנאמר (דברים לב טו) 'וישמן ישורון ויבעט'. וזה מטובות הבורא שיצטרך תמיד לשאול'

שמה 'רחובות'. כן הדבר בכל העניינים החומריים והרוחניים, הן במסחר והן בלמוד התורה, ואם מי שהוא אינו מצליח בתחלה בלימודו, אל יעזוב את התורה כי 'סוף הכבוד לבוא', ואם נכשל תחלה אבל יעמוד על אמתתה לבסוף^ט. עכ"ל.

בא וראה כמה ערך וחשיבות יש ל'רצון' ולהשתוקקות לעשות רצונו ית', שהנה נאמר (כה כב) 'ויתרוצצו הבנים בקרבה', וברש"י, 'כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת', ולכאורה מדוע פרכס יעקב בחינם לצאת, וכי לא ראה שאי אפשר לו לצאת כי עשו עומד לפניו ומעכבו מלצאת. ומבאר הרה"ק ה'דברי ישראל' זי"ע (ד"ה עוד יאמר ברש"י) על פי מה דאיתא בזהר הקדוש (ח"א סט:): (בתרגומו) כל הרוצה ונכסף לראות ולדעת, אע"ג שאינו יכול להשיג הדבר, הכל משבחים אותו בשבח גדול - על עצם

ט. בפרשתן (כה כז) 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה, ויעקב איש תם יושב אוהלים'. ולכאורה צ"ב, מדוע שינה בלשונו, כי על עשו אמר יודע ציד, ואילו גבי יעקב לא אמר יודע תורה, וביאר הגאון ה'שבט הלוי' זצוק"ל דבשנות עלומיו כאשר למד בישיבת 'חכמי לובלין' המעטירה, בא רב אחד לדרוש בישיבה, ובתוך דבריו אמר, ראיתי בני עליה ומועטים מהם הינם בעלי כשרונות, כי לא הכשרונות יעמדו לאדם בדרכו להצליח בתורה, אלא מידת התמדתו ויגיעתו, וכן העיד הגר"ש בעצמו שכל גדולי תורה שנתגדלו בישיבה דשם היו העמלים והיגיעים (אף בעלי הכשרונות שנתייגעו בתורה נתגדלו כראוי בתורה, כי אין הכוונה לומר שבעלי כשרונות אינם יכולים להצליח ח"ו), ועל כן בבוא התורה לשבח את יעקב אבינו, לא שיבחתו בכך שהיה יודע תורה, אלא בכך שהיה יושב אהלים בהתמדה רבה ועצומה. ומכאן תשובה לכל האומר לא אלי הדברים אמורים, כי דל כישרונות הנני, ולא לדידי ודכוותי לעסוק בתורה, כי טעות גדולה בידו, לא הכישרונות קובעים את ההצלחה בתורה, אלא היגיעה - כשור לעול וכחמור למשא היא אשר תביא את האדם להיות 'בעל תורה'.

וכן איתא בתרגום יונתן בן עוזיאל על הכתוב (כה כז) 'ויהי עשו איש יודע ציד איש שדה ויעקב איש תם יושב אוהלים' ומתרגם והוה עשו גבר נחשירכן... ויעקב תבע אולפן מן קדם ה', ופירוש 'גבר נחשירכן' - אדם בטל שאין עושה מלאכה' ואילו יעקב אבינו היה 'תבע אולפן' היינו שהיה מבקש את השי"ת. ומכאן, שזה עצמו ההבדל בין יעקב לעשו, כי עשו היה יושב ובטל כדמתקריא בלשונו ליידיג-גייער, ותוצאותיה שהרשיע עד מאוד, אבל יעקב אבינו היה תמיד דורש ומבקש את השי"ת ובוזה נתעלה לרום המעלה וזכה להיות יעקב שלימתא - בחיר שבאבות. י. ביסוד הדברים אמר הגאון רבי שמשון פינקוס זצ"ל (תפארת שמשון בחוקותי עמ' שכ) לבאר באופן נפלא מה שמצינו בכמה מקומות בתורה, שהקב"ה מבטיח 'שכר' לעושי מצוותיו דייקא בתבואת השדה ובריבוי הבקר והצאן, ולא בריבוי זהב וכסף, וכדכתיב בפרשת בחוקותי (ויקרא כו ג-ד) 'אם בחוקותי תלכו וגו', ונתתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריו, וכן כתיב בפרשת עקב (דברים ז יב-יג) 'והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אותם וגו', ואהבך וברכך והרבך וברך פרי בטנך ופרי אדמתך דגנך ותירושך ויצהרך שגר אלפיך ועשתרות צאנך', ולכאורה אם חפץ הקב"ה לברכם בעשירות גדולה מדוע לא בירכם בריבוי כסף וזהב, וכי היד ה' תקצר להביא לכל אחד אוצרות זהב וכסף [ואין זה ברכה באופן שמחוץ לדרך הטבע, שכן ניתן לברך שימצאו זהב וכסף באדמת ביתם, וכמו שיש מקומות בעולם שם כורים זהב מהאדמה].

ומבאר, כי מטבע האדם שיש לו כסף וזהב שהוא מרגיש א"ע בטוח בעשרו, שהרי אינם מתקלקלים ומחלידים לעולם, ואף אם יפרוץ רעב בארץ מושבו יקח עמו את כספו וזהבו למדינה אחרת ושם יחיה כעשיר, ושוב אינו

לך הכל בפעם אחת. 'ועל חרבך תחיה', שזאת יהיה עיקר החיות שלך, אבל לא שתהיה תלויה החיות בו ית', עיי"ש.

מאתו יתברך". וזהו 'ויתן לך אלקים', שעל ידי שיתן ויחזור ויתן - יתן לך האלקות, שיהיה דבוק תמיד בו ית'.

ובך מצינו גם בדברי חז"ל (בר"ר יג ט), שמתחילה לא היו גשמים יורדים מן השמים, אלא אחת לארבעים שנה היה נהר עולה ומשקה את העולם כולו, 'וחזר בו הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלן' - שירדו גשמים מן השמים. וארבעה טעמים יש שם בדבר (עיי"ש), והטעם הרביעי 'שיהיו הכל תולין עיניהם בלפי מעלה', הדא הוא דכתיב (איוב ה יא) לשום שפלים למרום'.

וממשיך לבאר שזהו ההבדל שאמרו חז"ל שיעקב אמר 'יש לי כל' (לג יא), ר"ל כל הצטרכותי יש לי מהבורא, בכל פעם שאני צריך אני שואל מאתו יתברך והוא נותן". אבל עשו אינו צריך להיות דבוק באלקות אמר (שם ט) 'יש לי רב', שהבורא נותן לו בבת אחת. ובוזה מבאר את הברכה אשר ברך יצחק את עשו 'הנה משמני הארץ יהיה מושבך', ר"ל שאתה בודאי אין רצונך להיות דבוק בהשיות, על כן יתן

מרגיש שהוא נצרך לסייעתא דשמיא בכל עת, אמנם בברכת ה' בריבוי שדות פירות ותבואה, או בבקר וצאן עדיין הוא נצרך בכל עת ושעה לעזרת ה', ותמיד הוא תולה עיניו למרום שעשירותו לא תופסד, שלא יחלו הבהמות ולא ימותו, ושירד גשם ולא תתקלקל התבואה, ואף לאחר שצמחה התבואה מבקש מהקב"ה שיזמין לו קונים ושלא ישאר עם סחורתו בידו.

והנה הנותן מתנה לחברו מרוב אהבה פשיטא שרוצה שמתנה זו תקרב את הלבבות, ולא להיפך שדווקא המתנה תגרום לריחוק ולפירוד ביניהם. ועל כן כשהקב"ה משלם שכר טוב ליראיו ומצווה להם ברכתו, אינו רוצה לברכם בכסף וזהב שע"ז יבטחו בהונם ולא יתלו עיניהם בו, ונמצא שאותו שכר יגרום להם לריחוק ממנו, על כן נותן את השכר בפירות העץ והאדמה ובבקר וצאן, בכדי שתמיד יצפו לעזרתו ויהיו קרובים אליו, וזו הטובה הגדולה ביותר, וכדכתיב (תהילים עג כח) 'ואני קירבת אלוקים לי טוב'.

יא. נכדו של האדמו"ר מטאלנא זי"ע הזכיר לפניו שמו של אברך שאיבד מקור פרנסתו, פתח ואמר, יהודי צריך להאמין שהקב"ה ורק הוא מפרנס ומזין כל אחד כפי הבנתו. מי ששוכח להאמין בכך פעמים שהקב"ה 'מזכירו' - והרי הוא מנענע את מקור פרנסתו כדי שיזכור מי הוא הבעל הבית האמיתי, והנה, פעמים שמספיק רוח מצויה - נדנדוד קל ביותר, וחוזר האדם לאותו מקור פרנסה. פעמים שהאדם אינו מתעורר, והוא בטוח שהוא המפרנס, או הבוס שלו... והרי יש רבש"ע בעולם... הוא המחליט הוא המפרנס, ע"כ מנענע אותו הקב"ה ברוח שאינה מצויה ומאבד כל מקור פרנסתו, או אז מכיר האדם שעליו לשפוך נפשו בתפילות לה', ותתחזק אמונתו ותליית נפשו בבורא עולם, ושוב יכולים להיפתח לו שערי פרנסה. וסיים הרבי לנכדו, אמור לו בשמי שיש אנשים עשירים המתפללים יום ויום על פרנסה טובה, הם אומרים פרשת המן, מתפללים על כך, מקפידים לעשר 'מעשר כספים' כדי להכניס בכך ברכה אל ביתם, כך מצליחים. גם הוא, יזכור מהבורא ויסמוך עליו שיתפלל ויהא בטוח שהישועה אכן תבוא במהרה יותר ממה שחושב, אך שכבר עכשיו יבטיח שימשיך להתפלל ולבקש גם כשיהיה לו מקור פרנסה חדש. ואכן, כך היה, האברך עשה כדברי הרה"ק ומצא בנקל מקור פרנסה חדש ולא שכח הציווי לבקש ולהתחנן (תנחומך ישעשעו נפשי עמוד 749).

יב. ביסוד הדברים ביאר הג"ר שמעון שוואב זצ"ל בהאמור בפרשתו בעניין הבארות שחפר יצחק ויריבו עליהם עד ש'ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ' (כו כב), ומיד לאחר מכן כתיב (פסוק כג) 'ויעל משם באר שבע', והקושיא ידועה ופשוטה, כיון שסוף סוף הגיע אל המנוחה ואל הנחלה מה לו ללכת משם לבאר שבע, אלא שחשש יצחק שמא במצב כזה כשהוא 'מסודר' תחת גפנו ותחת תאנתו כבר לא ירגיש בכל מאודו שהוא תלוי במי שאמר והיה העולם, ושוב אינו זקוק לעזרתו ח"ו, על כן מיד עזב את מקומו והלך לבאר שבע... ואכן מיד 'וירא אליו ה'' (פסוק כד), שזכה להתגלות אלוקית מחמת כן... יג. הנה כתב ה'בעל הטורים' (לעיל כד ט) על הפסוק 'אחותנו את היי לאלפי רבבה', כי מצינו במסורה ד' פעמים בהם נזכר תיבת 'רבבה'. א. אחותנו את היי לאלפי רבבה. ב. שנים יניסו רבבה (דברים לב ל). ג. מאה מכם רבבה ירדופו (ויקרא כו ח). ד. רבבה כצמח השדה נתתיך (יחזקאל טז ז). ומבאר הבעל הטורים שכולם שייכים לברכה, עיי"ש.

וישמור משמרת - גדרים וסייגים, וזהירות מחבר רע

בפרשתן (כו ה), 'עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרת מצותי חוקותי ותורותי, ובפירש"י, 'משמרת' היינו 'גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה', כלומר אותם הדברים שגזרו עליהם חכמים שלא לעשותם כדי להרחיק את האדם מן העבירה, ואילו מצותי פירושו דברים האסורים מן התורה, שאף אילו לא היו כתובים בתורה היה ראוי לאוסרן כגון גזל ושפיכות דמים [שמצד ה'שכל' ראוי לאוסרם], חוקותי - הם מצוות שהם כגזירות וחוקים בלא מעם, וכגון שעשנו, תורותי הכוונה על דברים האסורים מדאורייתא שלא נכתבו בתורה אלא הם הלכה למשה מסיני. ולכאורה יש להקשות, כי

מתחילה היה צריך לומר שאברהם אבינו שמר את המצוות הכתובות בתורה ואסורות מן התורה, ורק לאחמ"כ לומר שהוסיף לשמור גם את 'משמרת' - הדברים שנאסרו מדרבנן.

ומבאר ה'שבט הלוי' זצ"ל (תשנ"ט) בזה"ל, כי דרכם של צדיקים בעבודת כוראם, החל מאברהם אבינו ואח"כ בכל צדיקי הדורות, היתה בראש וראשונה הזהירות בגדרים, כי הם השומרים שלא לפגוע בעיקרי תורה"י. ועל דרך משל לגב שברצונו להכנס לפרדס לגנוב פירות, הרי בתחילה הוא פורץ את הגדר, ודרך הפרצה נכנס פנימה וגונב¹⁰. והדבר ידוע שבמשך הדורות כל פורצי גדרות עולם שגדרו ראשונים, פרצו

וכבר עמד הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (חיי שרה ד"ה במסורה) שלא נתבאר בדבריו מה 'ברכה' יש בלשון הפסוק 'רבבה כצמח השדה נתתיך' ומה עניינו לשאר הפסוקים.

ומבאר ה'חתם סופר', שהנה כשבא הקב"ה את עולמו בששת ימי בראשית אמר ביום שלישי 'תדשא הארץ דשא עשב', אכן למעשה לא הוציאה הארץ את פירותיה עד יום השישי לאחר יצירת האדם, וכדכתיב (לעיל ב ה) 'וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח כי לא המטיר ה' אלוקים על הארץ ואדם אין לעבוד את האדמה', ופירש רש"י, שלא צמחו טרם התפלל האדם עליהם, ומעתה יתפרש כי כל הברכות האמורות לגבי רבבה, אחותנו את היי לאלפי רבבה וכו' הרי הם כצמח השדה, שרק אם יתפלל יזכה לכל הברכות, כי הקב"ה חפץ שישאו הבריות עיניהם למרום ויתפללו לפניו.

יד. ומביא דוגמא לדבר ממנהג 'כיסוי הראש', שאף שאין מקור להדיא בש"ס שאסור לילך בגילוי הראש אלא משמע שהוא רק ממידת חסידות, וכמו שאמרו (שבת קנ"ו): 'כסי רישיך כי היכי דתהוי עליך אימתא דשמיא', אעפ"כ נתקבל בעם ישראל כמצוה חמורה ביותר, ומקפידים על זה יותר משאר מצוות שבתורה. וכמו שענינו הרואות שאף אדם שמזלזל ח"ו באיסורים דאורייתא עדיין יקפיד בכיסוי הראש. 'והטעם כי ישראל אם אינם נביאים בני נביאים הם, מרגישים בנפשם כי גדר קטן של כיסוי הראש שמירה וסייג הוא על כל התורה'.

טו. נוראות אמר הגה"ק ה'בן איש חי' זי"ע (עיי' בא"ח דרשות, פרשת בהעלותך ד"ה וכי תבואו מלחמה) בדברי חז"ל (בר"ר סה ט) על הפסוק בפרשתן (כז כב) 'הקול קול יעקב והידיים ידי עשו' - בשעה שיעקב מרכין בקולו (נחלש מלהשמיע קולו בתורה ובתפלה - שלכן כתיב 'הקל' קול יעקב תיבה ראשונה חסרה וא"ו, כי הוא מלשון 'קל') ידי עשו שולטות, ולכאורה קשה מדוע הזכירו את הידיים, והרי עיקר כוחו של עשו הוא בחרב, וכמו שברכו יצחק 'על חרבך תחיה' (פסוק מ), והי"ד אינה אלא אוחזת את החרב. וביאר על פי מה שאמרו חז"ל (בר"ר ה י) בשעה שנברא הברזל בששת ימי בראשית התחילו כל האילנות מרתתים ומתייראים, כי עתה נברא הברזל שממנו עשוי הגרזן שהוא משחית וגודע את העצים, 'אמר להם הברזל, מה לכם מרתתים, עץ מכם אל יכנס בי ואין אחד מכם ניזוק', כלומר, שאי אפשר לחטוב את העץ רק על ידי הברזל שבראש הגרזן, אלא חייבים להשים בתוכו חתיכת עץ שתשמש כ'בית יד', ואז יוכל חוטב העצים להניף ידו בחזקה לגדוע את העץ. ונמצא שכל כוחו של ה'ברזל' כנגד העצים הוא רק באמצעות העצים עצמם. וזהו שדייקו חז"ל בלשונם על ידי עשו, שאף שעשו קיבל את כח ה'חרב' מיצחק, אך אי אפשר לחרב בלא בית יד, ועל דרך זה אין עשו יכול להשתמש בכוחו כנגד יעקב אלא אם יש לו 'סיוע' מיעקב, והיינו באופן שנחלש קול יעקב. ובזה ביאר היטב לשון התפלה (מוסף של שלוש רגלים) 'ואין אנחנו יכולים לעשות חובותינו בבית בחירתך בבית הגדול והקדוש שנקרא שמך עליו מפני היד שנשתלחה במקדשך', 'יד' זה מורה על ה'בית יד' והסיוע שנתנו בעוונותינו לעשו וממשיכי דרכו, שרק מכח זה היו יכולים להחריב את בית המקדש.

וכדרך שהדברים אמורים בכלל כך נאמרו גם לפרט, שאי אפשר ליצר הרע להחריב את בית המקדש הפרטי של כל אחד ואחד אלא אם נותן לו 'יד' - על ידי שאינו עומד כחומה בצורה על גדרי הקדושה. ושומר נפשו ירחק מלסייע לשונא הגדול הוא היצה"ר לכבוש את מקדשו ותפארתו.

באר הפרשה - פרשת תולדות

יא

'מצותי חוקותי ותורותי' - עיקרי המצוות מדאורייתא. ומסיים ה'שבט הלוי' וממנו ירושה לדורות בתכונת הנפש של כל בר ישראל השומר תורה ומצוות ועובד ה', להיות שומר משמרת הקודש בגדרים וסייגים. עכ"ל.

וכבר כתב רבינו בחיי על האמור בפרשתן (כו יח) 'וישב יצחק ויחפור את בארות המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו'. וז"ל,

תחילה גדר כל דהו, ושוב פקרו עוד עד שלבסוף יצאו מן הדת רחמנא ליצלן.

ובזה מבאר היטב 'סידורא דקרא', כי השי"ת השתבח באברהם אבינו ע"ה, שלא זו בלבד ששמר כל גזירות חז"ל כחומה בצורה, אלא הדבר הראשון במעלה אצלו היה השמירה על כל הגדרים והסייגים מבלי לזוז כמלוא נימה, ומשום כך נאמר תחילה 'וישמור משמרתו', כי רק לאחר ששמירתו מעולה אז שייך לקיים את

טז. כדברים האלו כתב הרה"ק ה'דברי שמואל' זי"ע (בפרשתן ד"ה ולאום) לפרש מה שאמרו חז"ל (מגילה ו.) על הפסוק 'ולאום מלאום יאמץ' - כשזה קם זה נופל, וז"ל, אי אפשר שיהיו שני הדברים ביחד (אין קם' עם 'נופל' גם יחד), אם יהודי מיקל לעצמו בענין כלשהו נעשה לבסוף קל, ואם הוא מיקל עוד יותר סופו שהוא נעשה קל שבקלים ח"ו. הכלל הוא, שאסור לזוז אפילו כחוט השערה מגבול הקדושה.

והנה יעקב אמר לאביו 'אנכי עשו בכורך' (כז יט), וידועה התמיהה כיצד יאמר כן יעקב אע"ה שהיה עמוד האמת (ועיין רש"י), נוראות מבאר בה הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תורת משה השלם בפרשתן) שהרי באותה שעה היה יעקב לבוש בבגדיו של עשו, ומלבושיו של אדם משפיעים על השובש אותם, ולכן, כשהיה עומד בבגדי עשו היה בידו לומר לשון המשתמע לשני פנים, לומר 'אנכי עשו בכורך'. ואם כי בוודאי אין לנו שמץ השגה אפילו במשהו בקדושתו של יעקב שלימתא, אך ללמד בא עד כמה צריך להיבדל מן הרע ואפילו מ'בגדי' גויים, ותן לחכם ויחכם עוד... גם מצינו בפרשתן עד כמה 'המקום' גורם, וכמו שפירש רש"י מה שנאמר (כה כב) 'ויתרוצצו הבנים בקרבה - רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי ע"ז עשו מפרכס לצאת, והרי שעצם הקרבה לאותם מקומות כבר השפיעה כל כך עד שפרכסו לצאת, ומכאן ילמד האדם עד כמה צריך להרחיק עצמו ממקומות שאינם הגונים.

וכך פירש הרה"ק המגיד מזלאזיץ זי"ע בספרו 'תורי זהב' (כה כה) מה שנאמר ביעקב 'וידו אוחזת בעקב עשו', כי ידוע שאין היצר הרע מנסה בתחילה להחטיא את האדם בעברות חמורות, אלא מתחילה מפתה אותו לעברה קלה, בדברים 'שאדם דש בעקבו', ואם ישמע לו ח"ו ימשיך להסית אותו לעברה חמורה יותר, והיום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו לך עבוד ע"ז (שבת קה:), ועיקר עבודתו של אדם שלא לתת לו אפילו פתח קטן שממנו יכנס להפילו, אלא תיכף כשבא להסיתו לדבר קל יעמוד כנגדו להכניעו. וזהו שאמר הכתוב ביעקב 'וידו אוחזת בעקב עשו', שמיד כאשר בא 'עשו' הוא היצר הרע להחטיאו בדברים שאדם דש בעקבו הרי ידו של יעקב אוחזת בו - ביצר הרע להכניעו. מעין זה פירש הרה"ק ה'אורח לחיים' מזלאטשוב זי"ע (ד"ה א"י וידו) 'כלומר, העברות שהיה עשו דש בעקביו ולא היה אצלו שום נדנד עבירה, יעקב אחז בהם ושמרם מאוד מאוד שלא לעשותם'.

יז. הנה אחד מ'הגדרות' העיקריים ביותר הוא ההרחקה מ'חבר רע', וכמו שאמר הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע, כי לא לחינם מצינו שתיכף בברכות השחר אנו מתפללים להינצל מחבר רע, ולא עוד, אלא שחוזרים וכופלים ושונים בקשה זו ד' פעמים, כמו שאומרים ב'יהי רצון' והרחיקני... מאדם רע ומחבר רע, ושוב גם ב'יהי רצון' שלאחריו שתצילני... מאדם רע מחבר רע, כי אכן צריך תפילות הרבה להינצל מחבר רע ולהידבק רק בחבר טוב. ונרחיב קימעא בעניין נחוץ זה.

תחילה וראש הוא בהאמור בפרשתן (כה כב) 'ויתרוצצו הבנים בקרבה', ופירש רש"י, רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי ע"ז עשו מפרכס לצאת, ונודע הקושיא, מה ראה יעקב לצאת לפתחי שם ועבר ללמוד שם תורה, והרי באותה שעה היה לומד כל התורה מפי מלאך, וכדאיתא בגמ' (נדה ל:), וכבר הפליגו חז"ל ב'גן עדן' שיש לעובר באותו הזמן וכמו שאמרו (שם) 'ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים שנאמר (איוב כט ב) מי יתנני כירחי קדם', וביאר הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע, כי אכן כדאי הוא ליעקב 'לוותר' על מדרגה נפלאה זו של לימוד תורה מפי מלאך, העיקר שלא להיות במחיצת אותו רשע כעשו.

באר הפרשה - פרשת תולדות

וכבר אמרו לרמז במה שכתב ה'בעל הטורים' (כה כה) כי 'עשו' בגימטריא 'שלום', ולכאורה מה עניין עשו שהוא איש ציד ושופך דמים ל'שלום'... אלא כי לפעמים הא גופא עצת עשו הוא להיות ב'שלום' עמו...

ויש לנו להתבונן ב'מעשה אבות', כי הנה יעקב היה איש תם כבר בראשית יצירתו, שכבר באותם הימים היה רץ ומפרכס לצאת לבתי כנסיות ובתי מדרשות, ואף נולד מהול (בר"ר סג ז), מלבד זאת היה לו 'זכות אבות' והגיע מ'הבית' הקדוש ביותר ביותר, אעפ"כ הסכים לוותר על הכל כדי להתרחק מחבר רע, ללמדנו כי גם הצדיק הגדול ביותר, מהבית ה'שמור' ביותר, צדיק בן צדיק - אף הוא לא יסמוך על עצמו שלא יארע לו מאומה אם יהיה לו חבר רע, כי גם הוא מסוכן ליפול חלילה ולהינזק מהשפעה ההרעה של חברו.

ונודע הביאור בשם הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע במה שאמרה שרה לאברהם גרש את בן האמה הזאת (בראשית כא י), ואילו אברהם לא רצה לשלחו וירע הדבר בעיניו עד שאמר לו הקב"ה שמע לקולה, כי שרה חששה מהשפעת ישמעאל שיצא לתרבות רעה על יצחק, אולם אברהם אבינו טען כנגדה שיצחק הוא קדוש מרחם ושמור מכל רע - עד שמוכן לעקוד עצמו על גבי המזבח - ואין מקום לחשוש שיוכל ישמעאל להשפיע על צדיק נשגב ומושלם בירתו כיצחק. אך הקב"ה אמר שמע בקולה, וכדרשת חז"ל לרוח הקודש שבה (בר"ר מה ב), שאפילו צדיק תמים יכול להתקלקל ע"י חבר רע, ואין מנוס מלגרשו (הרה"ק ה'אמרי חיים' פר' תולדות).

צא ולמד מהאמור אצל לוט (לעיל יג יב-יג) 'אברם ישב בארץ כנען ולוט ישב בערי הכנען ויאהל עד סדום, ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאוד', וכתב רבינו הרד"ק 'ואע"פ שהיו רעים וחטאים לא חשש על אנשי המקום כי המקום ישר בעיניו, והוא היה כל כך חזק באמונתו וביושרו שלא ילמד ממעשיהם', ר"ל, לוט התגדל אצל אברהם אבינו [ואף הגיע ל'מדרגות' והיה רגיל לראות מלאכים], על כן היה בטוח בעצמו שאין לו מה לפחד... יכול הוא להיות בסדום ולהישאר באמונתו כמקודם, וראה מה עלה בגורלו ובסופו...

חידוש נפלא מצינו ב'תורת המנחה' לרבי יעקב סקלי תלמיד הרשב"א זי"ע לבאר הטעם שאמר הקב"ה לאברהם אבינו 'לך מארצך וממולדתך ומבית אביך', וז"ל, ולמה העיר לבו לצאת ממקומו, כדי שלא ישתקע בין הרשעים ויכשלוהו בשקריהם ובפחזותם, כי הרבה שכנים רעים עושים, שאע"פ שיהיה אדם צדיק שלם ולבו לשמים, רוב ההתמדה בחברת הרשעים הטבע נמשך אחריהם, ואין אדם מרגיש עד שימצא עצמו יצא מדרך צדקותו ובה לטבע הרשעים. ועל כן יש לכל בעל נפש הרוצה עבודת שמים, לידבק באמת ולהתרחק מן השקר, ר"ל להתרחק ממתי שקר, כדי שלא ימשכוהו אחריהם, וזהו שהעיר השם ית' לבב אברהם אבינו, לעזוב ארצו ומולדתו ובית אביו ולהתרחק מהם כדי שלא ימשך טבעו אחריהם, עכ"ל.

והרבה יש להעמיק ללמוד לקח טוב מדבריו אלו. א. אברהם אבינו באותו הזמן שנאמר לו 'לך מארצך' כבר היה 'אברהם אבינו'... אברהם העברי שכל העולם בעבר אחד והוא מעבר אחר, אחר שכבר מסר נפשו להישרף באור כשדים על קידוש השם, כבר הזריח אור האמונה בעולם וכדכתיב (יב ה) 'ויקח אברם וכו' ואת הנפש אשר עשו בחרן ויצאו ללכת ארצה כנען, ופירש רש"י 'שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים וכו', ומכל מקום אף הוא יכול להימשך אחר הרשעים... ומי יאמר 'זיכיתי' - אני איני צריך לחשוש על עצמי... ב. הנה פשיטא שלאברהם אבינו לא היו חברים רעים... אלא שחשש הקב"ה שמא ימשך אחר ה'סביבה', וכלשונו של בעל 'תורת המנחה' הנ"ל כי הרבה שכנים רעים עושים, וכן מבואר בדברי הרמב"ם (פ"ו מהל' דעות ה"א) 'דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו', והיינו שמלבד שנמשך אחר רעיו וחבריו גם מדרכו להיות נוהג כמנהג אנשי מדינתו. ומכאן נראה ונלמד עד כמה צריך להתרחק מ'סביבה רעה'.

ו'נתרגם' את הדברים לשפת המעשה בחיי היום-יום בדברים הנוגעים לכל אחד ואחד, שהנה נדמה כי הסכנה מחבר רע נוגעת רק לילדים ולבחורים צעירים, כי הם עדיין אינם מיושבים בדעותם כ"כ וניתן להשפיע עליהם הרבה, וכן, מצוי ושכיח הדבר הרבה שיש חברים רעים בישיבה ובתלמודי התורה וכן בבתי החינוך לבנות אשר דרכם להזיק וסכנתם מצויה... אכן אצל אדם מבוגר לא שייך כלל עניין חבר רע, שהרי כבר דעותיו ברורות ומבוררות, ובפרט אם הוא כבר בן עלייה ועובד ה', וכן לאיזה 'אברך' ואדם מבוגר ובא בימים יש חבר רע...

אך באמת זו טעות בתרתי, כי כאמור אפילו אברהם אבינו שהיה כבר בן חמש ושבעים שנה עדיין היה מקום לחשוש שמא יגרר אחר הרשעים, וכמו כן 'חבר רע' אין הכוונה ל'חבר' וידיד בדייקא אלא גם ל'סביבה' ואנשי מדינתו, וכמה עלינו לגזור עצמו ולהישמר מכל הדעות הכוזבות שמקורם באותם שאינם יראי ה'. ודוגמא קטנה לדבר, כמה צריך להיזהר משמיעת ניעס (חדשות) שאין מקורם טהור שלא להיגרר אחר מחשבת 'כוחי ועוצם ידי', וכן להיפך - ש'הכשלונות' הם ממעשי בני אדם...

ונבחן בכמה נסיונות ומדרגות הוא נחשב יותר מהמלאך'. והוכיח זאת ממה שמצינו בעבודת הכהן הגדול ביום הכיפורים בשעה שנכנס לבית קדשי הקדשים להקטיר קטורת ולהזות מדם הפר ומדם השעיר, דכתיב (ויקרא טו יז) 'וכל אדם לא יהיה באהל מועד בבואו לכפר בקדש עד צאתו', ואמרו חז"ל (ירושלמי יומא פ"ה ה"ב) שגם המלאכים אסורים לשהות שם באותה שעה, מאחר ש'דמות פניהם פני אדם' (יחזקאל א י), והרי שהכהן הגדול עלה ונתעלה במדרגתו יותר ממלאכי השרת".

נסמוך לזה מה שכתב ה'משך חכמה' (וירא ד"ה ויקרא) לבאר דקדוק לשון המקרא שנאמר בפר' העקידה (לעיל כב יא) 'ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים', שלכאורה אומרו 'מן השמים' הוא ייתור לשון, כי מה צורך יש לנו להודיע מהיכן קרא אליו מלאך ה' [ועוד, וכי יש מלאך שאינו מן השמים...], אלא, כי באותה שעה בה העלה אברהם אבינו את יצחק בנו על גבי המזבח היה נחשב ככהן הגדול ביוה"כ בהיותו בקודש הקדשים, והיה אסור למלאך לעמוד שם לרוב קדושת המקום, על כן נאמר ויקרא אליו מלאך ה' מן השמים - משם דיבר אליו ולא ירד אליו, כי לא הותר לו להיות בסמיכות למקום העקידה.

וקרא להם כשמות אשר קרא להן אביו, ועשה כן לכבוד אביו. וממה שהתורה הודיעה זה, נראה שנחשב לו לזכות. ויש בזה התעוררות, וקל וחומר, שלא ישנה אדם מדרך אבותיו, שהרי יצחק אפילו את שמות האבות שקרא אביו לא רצה לשנותן, וזה קל וחומר לדרכי האבות ומנהגותיהם ומוסר שלהם, ואולי מפני זה לא נשתנה שמו כמו שאר האבות (אברהם לאברהם, יעקב לישראל) וזו מידה כנגד מידה. עכ"ל"י.

ויגדל האיש עד כי גדל מאד - בעמידתו בנסיון

בפרשתן (כו א), ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות' וגו', וברש"י, 'כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים, וראו מלאכי השרת והיו בוכים, וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו, ומקור הדברים מהמדרש (פרקי דרבי אליעזר פל"א) שבשעה שעמד אברהם אבינו לשחוט את יצחק בנו 'היו מלאכי השרת צועקים ובוכים' (ובעין זה איתא גם בבב"ר נו ז, 'נשרו שלש דמעות ממלאכי השרת'), ועמדו המפרשים לבאר מה טעם בכו המלאכים, ואמר הרה"ק רבי יצחק מווארקי זי"ע ('בית יצחק' פרשת חיי שרה, ד"ה ויהי כי זקן ותכהין) מאמר נורא, שבכו על שהם לא הגיעו לבחי' מסירות נפש בציווי השי"ת, כי זה שכבר זכה

על אחת כמה וכמה שנדרשת זהירות יתירה מכל אותם 'קבוצות' שבכלים הטמאים, שכל 'הסביבה' מלאה רפש ובזין סחי ומאוס, לה"ר ורכילות ודברים אסורים, הן וכיוצא בהן... והמציאות מוכיחה כשמש בצהריים שכל 'השקוע' בהם לא ימלט שלא יחדור בו קרירות וליצנות והיפך מיראת שמים טהורה... וד"ל...

יח. בא וראה שכר עמידה בגדרים וסייגים, סיפר הגה"צ רבי מאיר צוויבל שליט"א ששמע מבעל המעשה שבתו לומדת באחד מבתי החינוך המפורסמים, לפני כמה חדשים דברו שם בענין פגעי הטכנולוגיה, ובחשיבות התרחקות אפילו מדברים המותרים, כי משם יבוא ח"ו לידי... ואכן נכנסו הדברים ללבן, והכל קיבלו ע"ע שלא להביט במשך ארבעים יום על תמונות שקורין סליידס (שקופיות, אף שהכל נהגו להביט בהם, הם נהגו 'סלסול' בעצמן). חלפו ועברו להם ה'ארבעים יום' וכבר הגיעו ימי החופש, וממילא הגיע המצב שהכל הלכו לראות בתמונות הללו, מלבד נערה זו שקיבלה על עצמה להמשיך עם הקבלה גם לאחר הארבעים יום, כולן הלכו, והיא היתה היחידה שנשארה לבדה בבית, אף שהיה לה קושי גדול מאד, אבל עמדה על המשמר ושמרה על הקבלה שלא להתפתות בשום אופן.

בעודה יושבת בודדה בבית, התפללה, רבש"ע, אתה יודע עד כמה קשה לי שכל חברותי הולכות, רואות ונהנות, רק אני נשארת לבדי נאמנת לקבלתי, וצערי גדול מאד, על כן ברצוני להקדיש את הצער הזה לזכות פלוני ופלוני - שני בחורים מקרובי משפחתה מבוגרים מאד שעדיין לא מצאו את זיווגם - שימצאו עד יו"ט סוכות הבעל"ט.

ואכן, בעזרתו יתב"ש באו השנים בקשרי שידוכין כמה ימים קודם חג הסוכות למזל"ט ובשעטומ"צ.

יט. ובדרך זה הלך גם הרה"ק ה'ישמח משה' זי"ע (ראה ד"ה והיה המקום) לבאר הטעם שרק לכה"ג היה מותר להיכנס לפני ולפנים ולא למלאכים, כי הכהן הגדול יש לו בחירה לטוב או לרע, והתגבר על יצרו לבחור בטוב, על כן נודרך יותר ממלאכי השרת. והוסיף לפרש עפ"ז את הטעם שבית המקדש נקרא בשם 'בית הבחירה' [מלבד הטעם הפשוט שבו 'בחר' הקב"ה להשרות שכינתו], כי מעלת הכהנים משרתי א-ל המשמשים בו הוא על ידי הבחירה שלהם בטוב.

באר הפרשה - פרשת תולדות

הא למדת לכל איש ואיש בכל נסיון, כשהוא מתמודד עם עצימת עיניים, בולם פיו, עוצר בעצמו מללכת או מלעשות איזה פעולה שאינה טובה - והוא לוחם מלחמת אש קודש עם יצרו הקשה והמר המנסה בכל כוחו להפילו עד עפר, שהוא מתרומם ומתעלה כל כך גבוה מעל גבוה, עד שמלאכי השרת מצטערים ומורידים דמעות מתוך יגונם שלא הגיעו למעלת 'האי גברא', והמקום אשר עומד

שם נהפך להיות אדמת קודש כמו הכה"ג ביום הקדוש במקום הקדוש ביותר², ועד כמה גדולה חיבתו לפני המקום ב"ה, עד שאין לתאר ואין לשער גודל השמחה בשמי מרום לראות קרוין מחומר זוכה את יצרו למען שמו ית' באהבה. ועל דרך זה גם אין בידינו להשיג גודל זכותו ומתן שכרו³ של המתגבר על כל הקשיים⁴ והמניעות⁵, ומייגע עצמו על אף כל הדוחק והצער.

כ. ומהאי טעמא היו מלווין אותו בצאתו בשלום מן הקודש 'אשרי העם שככה לו' - והרי לו נאה ולו יאה לזמר 'מראה כהן' - לשבח את הכה"ג עצמו, וכי מה ענין יש לזמר ולשבח את העם, אלא לרמז לנו ענין זה, כי אשרי העם - ביד כל העם להיות ככה - ככה"ג הנכנס לפני ולפנים, בהתגברם על הנסיונות.

כא. וכל זאת נרמז בלשון הפסוק (כה כג) 'ורב יעבוד צעיר', ורב יעבוד - היצר, לייאש ולבטל את האדם מעבודת ה', בעת שצעיר - כאשר הוא ב'קטנות המוחין' ולבו כל עמו. ואכן, ורב יעבוד - עבודה רבה ויגיעה עצומה נדרש מהאדם שיעבוד את ה' בעת שהוא צעיר - בקטנות המוחין. ועי"ז יזכה להיות רוב - לעלות למדרגה גבוהה מאחר שעבד את ה' כנגד טבעו בעת צעיר - בזמנים הנמוכים. ולא עוד אלא שיקבל שכר טוב ורב על כך שיעבוד צעיר, שעבד בכל אותן השעות שהיה ב'קטנות'.

כב. פעם דרש הגאון רבי יונתן שטייף זצ"ל אב"ד קהל עדת יראים דווען בארה"ב, ובתו"ד עורר על ענין הליכה בשבת ברה"ר עם תכשיטים במקום שאין עירוב (עי' או"ח שג סעיף יח), ואף שהרבו הפוסקים ללמד זכות, אך עדיין אין זה לכתחילה, ונשא ונתן בהרחבה (ואכמ"ל בכל הצדדים שהעלה בהלכה זו), וסיים ואמר, כל אשר תשמור על פסק זה, ומעתה תצא לרחוב ללא תכשיטים, תזכה לבנים תלמידי חכמים. באותו ביהמ"ד היו שלוש צדקניות שתיכף ומיד עשו הלכה למעשה, ואפילו בחזרתם הביתה לא לבשו את תכשיטיהם, ובמשך השנים ראו את ברכת הרב אצלם, האחת היתה חמותו של הגה"צ רבי משה וואלפסאן זצ"ל אב"ד אמונת ישראל, והאחת אמו של הגאון צדיק רבי שמואל זאב ליכטער אב"ד כוונת הלב, והשלישית היא אמו של הגה"צ רבי ב"צ שטראסער שליט"א אב"ד נייטרא בארא פארק.

וכך אומרים בשם החתם סופר, ידוע מהאר"י הק', כשאומרים 'איה' בכתר בר"ה ויוה"כ אפשר לבקש על אחד מג' דברים, בנים טובים, או פרנסה, או רוח הקודש, וצ"ב, הרי אין מי שלא מבקש על בנים טובים, א"כ למה נזכר גם פרנסה ורוח הקודש... אלא שאומרים לאדם, דע לך אם רצונך בבנים טובים, פעמים יש שצריך לוותר על כסף ועל רוח הקודש... רוצה להחזיק איזה כלי לצורך פרנסה, אך בזה מחריב את ביתו ואת ילדיו, או רוצה לעשות משהו דבר שבקדושה שחושב לטובתו עדיף שייעשה גם לבעל 'רוח הקודש', אבל תחשוב אם זה גם טוב לילדים... הגה"צ רבי שמשון פינקוס זצ"ל היה אומר לילדיו, עליכם להיות צדיקים, כי הקרבתי בעבורכם עשירות גדולה... שהרי באיה הייתי יכול להתפלל על עשירות, ולא התפללתי על כך, אלא שבניי יהיו צדיקים....

כג. שָׁאוּל שָׁאַל הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוּדָה צַדְקָה זצ"ל, הנה בפרשת העקידה מצינו שכמעט ששחט אברהם את בנו יצחק, מיד קרא לו מלאך ה' והזהירו אל תעש לו מאומה, והנה המלאך מסתלק לו מיד, ואינו מברכו כלל. ורק כאשר העלה אברהם את האיל אשר מצא בסבך בקרניו אז קרא לו מלאך בשנית, וברכו לו ולדורות עולם ברכות מאליפות ומופלגות. וצ"ב. א. מדוע לא בירכו מיד אחר שעקד את יצחק, והרי מן הנראה שזה עיקר ה'נסיון' והחשיבות, ב. מה מעלה ראו בעליית האיל שעל כך נתברך בכל כך הרבה ברכות.

ומיישב עפ"י מעשה שהיה עם הצדיק הירושלמי הרה"צ רבי אריה לוויין זצ"ל, רבי אריה שימש כרב בית האסורים בימי קדם, בעת שלטון האנגליים בארה"ק, היה לו רשיון מיוחד להכנס לבית האסורים בכל עת שעלה ברצונו, והיה פועל גדולות ונצורות בחיזוק האסורים ודאגתו להם בכל הענינים. פ"א הגיע רבי אריה ביום השבת לבית האסורים, באותה שעה ישבו על הפתח שני שוטרים, האחד נכרי אנגלי, ומשנהו להבדיל יהודי, הנכרי לא נתן רשותו שרבי אריה יכנס, שאלו היהודי, והרי ר"א הוא הרב כאן, יש לו רשיון מטעם השלטון להכנס הנה, מדוע הנך מונע ממנו מלהיכנס, ענה הנכרי, הרשיון מועיל רק לימים כתיקונם, אבל היום הוכרז 'עוצר' ברחוב העיר, ואין לו כלל רשות לצאת מבית, על כן אין לרשיונו כל תוקף וחוזק (ואכן כל יציאתו של ר"א לרחוב באותו יום היתה מתוך מסירות נפש לעזור לאחי

זוכר חסדי אבות - להיטיב לבריות

והקשה ה'ספורנו' מדוע רק לגבי יצחק מצינו בכתוב שבירך אותו הקב"ה בזכות אברהם אביו ולא בזכות עצמו, ואילו אצל אברהם וכן אצל יעקב זכו לברכות ה' מחמת עצמם, ומבאר, כי פסוק זה נאמר בטרם התעורר יצחק לקרוא בשם ה' ולזכות את הרבים, אבל אחר שקרא בשם ה' נאמר (כו כו) ואבימלך הלך אליו מגרר, ואמרו ראה ראינו כי היה ה' עמך אתה עתה ברוך ה' (שם כח), ולא מצאוהו עוד תלאות מקנאים

בפרשתן (כו ג-ה), 'ואהיה עמך ואברכך וגו', עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתני מצוותי חוקותי ותורותי, וביאר ב'ספורנו' בזה"ל, וישמור משמרתני - עשה תמיד המשמרת המיוחדת לי שהיא לגמול חסדי, כאמרו (תהילים כה ז) 'כל אורחות ה' חסד ואמת', ולהורות חסאים בדרך, וזה עשה כאשר קרא בשם ה', ושמר גם כן מצותי חוקותי ותורותי. עב"ל.

הנאנקים בבית האסורים, על כן לא התחשב באיסור של העוצר), א"ל היהודי, מה לך נטפל ליהודי זקן שבא מתוך נדבת לבו לעזור לאסירים היושבים כאן.

הנכרי שלא היה מסוגל להבין כזאת, נענה ואמר, אל תמכור לי סיפורי מעשיות, אינו מתנדב, אלא מקבל משכורתו טבין ותקילין (שהרי ראוהו מגיע לעתים תכופות מאד, ולא יתכן שעושה כל זאת בחינם)... ממילא כשיש עתה עוצר לא אתן לו להכנס. אך רבי אריה, שרק טובת אחיו האסירים עמדה לנגד עיניו לא ויתר, עזב את השער, והחל לתור סביבות בית האסורים, אולי ימצא איזה סדק וחרך, שמשם יוכל לקפוץ פנימה, ואכן בס"ד מצא שבאיזה מקום הגדר די נמוך, קפץ מעליו תוך כדי שהוא מסכן עצמו - כי אוי לו אם היה נתפס, ונכנס פנימה. השוטר הנכרי הבחין במעשיו, אבל ברגע זה שינה את דעתו וטעמו, ונענה לפני היהודי, הרי אני מודה לך, רב זה הוא מתנדב בחינם לגמרי, כי אילו היתה עבודתו בעד תשלום המשכורת שהוא מקבל, היה חוזר אל אדונו, ואומר לו, ימחל נא אדוני, הייתי בשער בית האסורים ולא ניתן לי בשום אופן להכנס, על כן חזרתי הביתה. אבל מאחר שהנני רואה שאינו מסכים לשום תירוץ, ואינו משלים עם שום טענת אונס, מוכרח להיות שאכן הענין של עזרה לאחיו בוער בקרבו באש קודש, הולך לו ממש בחייו, והוא בא מנדבת לבו הטהור.

ובזה יתבאר, תכלית הנסיון היה להגביה את אברהם ויצחק, ועצם העקידה עדיין אינו מוכיח כל כך על מסירות נפשו, כי ידע אברהם שאם הקב"ה רוצה הרי הוא נוטל את נשמתו שלו ושל יצחק גם יחד. אבל כאשר המלאך אמר לו אל תעש מאומה, אל תשלח ירך, והוא אינו אומר, אה, ב"ה יש לי טענת אונס, המלאך לא נותן לי לשחוט... אלא אדרבה, החל להתחנן על נפשו, אעשה עכ"פ שריטה, והמלאך אומר אל תעש לו מאומה (מדרש, וברש"י), ולא עוד אלא שלא נחה דעתו עד שמצא את האיל שהשטן סיבך בין קרניו, והוא התעקש להתירו, כל הצער והטורח הזה למה, והרי המלאך אמר לו שנתרצה לו כאילו הקריב את יצחק. ומזה ששחט את האיל נראה להדיא שכל כוונתו לשם השם, לעשות נחת רוח לבורא יתב"ש, לא רק מחוסר ברירה. אז נעשה ראוי בדין לכל הברכות האמורות, וירד מלאך בשנית לברכו יען אשר עשית את הדבר הזה, כלומר את השלמת העקידה בשחיטת האיל. על כך תבורך כל כך.

ולדין ייאמר הפלא ופלא, דייקא כשקשה לאדם, כשיש לו תירוצים רבים, ויש לו היתר של אונס רחמנא פטריה, ידע שעיקר השכר הוא על זמן זה, אם יעשה עכ"פ את המעט שיש בידו עשות יגדל שכרו.

וכן ייאמר לענין גדרים וסייגים, והמקדש עצמו במותר לו כשאינו מחויב בדבר, זה מראה נאמנות ומסירות לשם השם, וכאשר כבר ידוע שעל כך מקבלים שכר גם בעולם הזה.

כד. בערוב ימיו של הגאון ראא"מ שך זצ"ל, היתה הרבנית חולנית ומרותקת למיטה, מכיוון שכבר לא היתה יכולה לטפל בצרכי הבית, לכן נהג רה"י, להכנס בכל יום לחדר אוכל של הישיבה, לקח משם מנה מכובדת והלך לביתו כשהצלחת עבור הרבנית בידו.

בני הישיבה שראו את רה"י נושא עמו צלחת אוכל ברחוב העיר, חשבו לעצמם, הרי אין זה לפי כבודו של רה"י, על כן הציעו לו, שהם יביאו את האוכל עד הבית, כדי שרה"י לא יבזה את כבוד התורה לשאת אוכל ברחוב. פקח עליהם רה"י זוג עיניים תמהות, ושאלם, האם כאשר ראיתם אותי נושא בחג הסוכות את ארבעת המינים ברחוב העיר, גם הצעתם כזאת, לא ולא. ומדוע, כי הבנתם שזוהי מצוה, וזכות גדולה היא עבורי, א"כ דעו כי גם זה זכות גדולה בידי, שאני דואג עבור הרבנית ומביא לה מאכלה, הרי זו זכות ואין כאן לא טורח ולא בזיון - רק הזכות לעשות חסד.

באר הפרשה - פרשת תולדות

ודברי ריבות כאשר בראשונה. אמנם ליעקב לא תלה בזכות אחרים כלל כי הוא אמנם מנעוריו יושב אהלים ללמוד וללמד דעת את העם בפרט באהלי שם ועבר ששם עלה כל מבקש ה' בלי ספק. ללמדנו כי הקב"ה חפץ שיהיו בריותיו גומלי חסדים^{יה} זה לזה^י, והמיטיב לאחרים הוא מוכן ומוזמן לקבל^י ברכת ה' ^{יב}.

באחד השיחים אמר הגאון ראת"מ שך זצ"ל לפני התלמידים, אני חושב, אילו היה שמי אברהם, והייתי זקן בן מאה, חלש וגם חולה, והיה לי גילוי שכינה כשהקב"ה עצמו מתגלה אלי, ומדבר עמי, ותוך כך נכנסים אל ביתי כמה ערביים, מה היה עלי לעשות, אין בזה כל שאלה, כי כבר גילו לנו חז"ל במעשה של אברהם אבינו שגדול הכנסת אורחים יותר מגילוי שכינה, בוודאי הייתי עוזב את ה' ורץ לקיים הכנסת אורחים כי כך לימדונו. והנה אני רואה אתכם בחורים יושבים בחדר אוכל ומדברים ביניהם, והנה נכנס בחור חדש שאינו יודע להיכן לפנות ימין או שמאל, הוא נצרך בדחיפות לקירוב והכנסת אורחים, ואין איש קם ולא זע ממקומו, ומדוע, כי הם מחשבים 'לומדות', ועושים לעצמם כמה 'חילוקי דינים'... הרי לא נקראתי בשם אברהם, וגם אינני בן מאה, איני חולה ולא חלוש, וגם אין זה תפקידי לחלק כאן את האוכל א"כ איני בכלל מה שנאמר באברהם אבינו 'הוא עומד עליהם', ועל כולנה, הרי אין הקב"ה ניצב כאן - איני באמצע גילוי שכינה, ולא עוד אלא שאותו בחור חדש מסכן המסתובב כאן אינו ערבי אלא יהודי, וממילא יש כאן 'חשבון' נפלא שאין צריך לקום, ולא עליו נאמר 'גדולה הכנסת אורחים'...

ומה אעשה, שהתורה נדרשת ב"ג מידות - יש בנין אב, ומה מצינו, וגם קל וחומר, מעתה עליכם לדרוש את כל הי"ג מידות כדי להבין שגם עליכם נאמר 'גדולה הכנסת אורחים', כי אם הזקן בן מאה, חלוש וחולה נצרך לעזוב את השי"ת ולא להביט על כל מכאוביו וכו', כדי לקרב אורח, לא כ"ש, וק"ו כשאינו חולה וכו' שבוודאי עליו לנתר ממקומו לעזוב את כל עיסוקיו ולהיות לעזר וסיוע למי שנזקק לעזרתו.

כה. והנה הרמב"ן מפרש מה שנאמר 'וישמור משמרתי מצוותי חוקותי' בזה"ל, חוקותי - ללכת בדרכי ה' להיות חנון ורחום עושה צדקה ומשפט ולצוות את בניו ואת ביתו בהם. הקשה הג"ר שמעון שוואב זצ"ל (מעין בית השואבה), מדוע נקראת ההטבה הלזו בשם 'חק', הרי ענין להיות חנון ורחום ולעשות צדקה ומשפט עם אחרים הוא דבר שכלי, ותירץ דקאי על דרך ה' להיות חנון ורחום גם למי שאינו כדאי, וזה אינו שכלי רק הוא 'חוק' מדרכי השי"ת להטיב להם, וכך עשה אאע"ה שהלך בדרכי השי"ת בזה.

סיפר הרה"ק ה'חוקי חיים' אדמו"ר משומרי אמונים זי"ע, אשר נו"ב הרבנית ע"ה היתה 'מקשה לילד', והלך להזכירה בפני זקנה הרה"ק רבי גדליה משה מזוועהיל זי"ע כי היתה זקוקה לישועה גדולה, שאלו הרג"מ זי"ע מי הם שונאך, ונקב בשני שמות, אמר לו הרג"מ בא עמי ונעלה לאותם אנשים ונזכיר את הרבנית... ותיכף ומיד הלכו לחלות פני השונאים והם בירכו, ואכן חיש קל הגיעה הישועה. לאחר מכן נענה לו הרג"מ, כי כשאדם שרוי בעת צרה והוא נצרך להמתקה - עצתו להכניע עצמו בפני שונאיו... ואף אנו נעני אבתריה, כי החונן ומרחם גם למי שאינו כדאי, או שמסייע לשונאיו אזי 'סגולה' היא שלא יבוא לידי עת צרה...

כו. הנה איתא במשנה (מדות ב ב) 'כל הנכנסין להר הבית נכנסין דרך ימין ויוצאין דרך שמאל, חוץ ממי שאירעו דבר [אבל ומנודה] שהוא מקיף לשמאל. (ושואלים אותו) מה לך מקיף לשמאל (והוא משיב) שאני אבל (ומברכים אותו) השוכן בבית הזה ינחמך, (או שמשיב שהוא מקיף בשמאל, משום) שאני מנודה (ומברכים אותו) השוכן בבית הזה יתן בליבם ויקרבוך' וכו'. והיינו שתקנו חז"ל שישנה את דרך הילוכו בכדי שיראו אותו חבריו וישאלו אותו מדוע הולך בצד שמאל, ויענה להם בסיפור צרתו, והם יברכוהו. וב'מלאכת שלמה' מציין שבמסכתא שמחות (פ"ו יא) אמרו, שלא דווקא אלו הנאמרים (מנודה ואבל) אלא גם מי שיש לו חולה בתוך ביתו או שאבדה לו אבידה וצריך רחמים, הולך בצד שמאל כדי שיברכוהו.

ומלבד הלימוד הפשוט בגודל כוחה של ברכה מכל יהודי, אזי נלמד מכאן כמה צריך להתייחס למי שהולך 'בשמאל'... כי פעמים שבא אדם לביהכ"נ, לכולל או לכל מקום, בפנים נפולות, רבים רגילים לחשוב, וכי מדוע אפריע לו, מדוע לענות אותו ולשאול מה נעשה עמו... הגם שפעמים הרבה אכן ההטבה לרעהו הוא לשתוק ולא להכביד עליו בשאלות, ופעמים שאפילו שאלה אחת מיותרת, אבל כל איש ישים לב בשום שכל, במה אפשר לי להקל עליו, במה אוכל לעזור לו.

והנה לכאורה יש מקום לשאול, אמת יפה מאד הדבר לברך ולסייע לאנשים שבורים... אך מדוע עשו 'עסק' מזה בבית המקדש, וכי לא היה באפשר לתקן לשכה מיוחדת לסייע למי שצריך. אלא ביאורו, כי כך נבנה הבית, על ידי שהכל מסייעים ועוזרים למי שנמצא בצרה ומעודדים כל שבורי לב. ועד"ז ממש, כל הרוצה 'לבנות' את עצמו בקדושה הרי ה'יסוד' הוא מידת החסד. ואל תחשוב כי זה יפריע לך מדבקותך, מעבודותיך הגדולות, אלא אדרבה, דע שע"י ההבטה על הזולת לא די שלא תפסיד מבניית קדושתך, אלא דייקא עי"ז תבוא עליך השראת השכינה. עוד נביא מאמר נורא, שהנה ידוע לכל מה שהובא במסכת תענית (כא). אמרו עליו על נחום איש גם זו, שהיה סומא משתי עיניו גידם משתי ידיו קיטע משתי רגליו וכל גופו מלא שחין, והיה מוטל בבית רעוע ורגלי מטתו מונחין בספלן של מים כדי שלא יעלו עליו נמלים. פעם אחת בקשו תלמידיו לפנות מטתו ואח"כ לפנות את הכלים, אמר להם בניי פנו את הכלים ואח"כ פנו את מטתי, שמובטח לכם כל זמן שאני בבית אין הבית נופל, פינו את הכלים ואחר כך פינו את מטתו ונפל הבית. אמרו לו תלמידיו, רבי, וכי מאחר שצדיק גמור אתה למה עלתה לך כך, אמר להם בניי אני גרמתי לעצמי, שפעם אחת הייתי מהלך בדרך לבית חמי והיה עמי משוי ג' חמורים, אחד של מאכל ואחד של משתה ואחד של מיני מגדים, בא עני אחד ועמד לי בדרך ואמר לי, רבי פרנסני, אמרתי לו המתן עד שאפרוק מן החמור, לא הספקתי לפרוק מן החמור עד שיצתה נשמתו, הלכתי ונפלתי על פניו ואמרתי, עיני שלא חסו על עיניך יסומו, ידיי שלא חסו על ידיך יתגדמו, רגליי שלא חסו על רגליך יתקטעו, ולא נתקררה דעתי עד שאמרתי כל גופי יהא מלא שחין, אמרו לו אוי לנו שראינוך בכך אמר להם אוי לי אם לא ראיתוני בכך. ולכאורה אינו מובן כלל, כי מה 'תועלת' יש בדבר שלא יהיו לו ידיים ורגליים... [והיה צריך לקבל על עצמו להשתדל יותר וכיו"ב].

ומבאר הגאון רבי שמעון שקאפ זי"ע (בהקדמה ל'שערי יושר'), כי נחום איש גמזו הכיר וידע שכל אבריו נועדו רק להיטיב לאחרים, ואיזה צורך יש לו ידים אם לא כדי להיטיב עמהם לאחרים, מדוע יש לו רגליים אם לא כדי לרוץ לצורכי אחרים, ומכיוון שהוא לא עשה כך אין כל תכלית בידי ורגליו...

וכבר הקשה כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש זי"ע שהרי בכל מקום ה'ימין' חשובה היא, אם כן מדוע ברא הקב"ה 'לבו' של אדם (שהוא עיקר חיותו) בצד שמאל (של הגוף). אלא בע"כ תאמר, שלבו של אדם לא נברא עבור עצמו, אלא עבור חברו - שירגיש את רעהו ואת מחסוריו, ומכיוון שהעומד זה לנגד זה שמאלו של זה כנגד ימינו של זה ע"כ ברא את הלב בשמאלו כדי שימצא לבו לימין חברו... כי זה תכלית ביאתו לעולם...

וכך אמר הרה"ק רבי גדליה משה מזוועהיל זי"ע, אבי הק' (הרבי ר' שלומיקה) היה מוכן למסור כל גופו עבור השני, אני איני במדרגה גבוהה כזו, לא אוכל למסור כל גופי, אך את אצבעותיי מוכן אני לתת למען הזולת... והנה זה פשיטא שאין מבקשים מעמנו למסור גופנו ושאר אברים לטובת אחרים... ב"ה יש לכולנו ידיים ורגליים ושאר רמ"ח ושס"ה, הנה נשתמש בהם כפי היעוד שעליהם - להיטיב לאחרים ככל היכולת...

כז. וכך אומרים בשם הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע, הנה בגמרא (תענית יט:) מובא כל המעשה עם נקדימון בן גוריון, שהקב"ה שינה מעשה בראשית וטבע העולם וזרחה החמה בלילה, בכדי שיוכל לפרוע את חובו. וקשה, וכי עבור זה צריך לשדד מערכות שמים וארץ, וכי היה מדובר בהצלת נפשות, וכגון יהושע בן נון שהוצרך עשות כן להעמיד את השמש על מקומה כדי להציל את בני ישראל ממלחמה, והרי כאן מדובר מגביר אדיר, שיתכן שאם תשקע השמש יפסיד מעט ממון, ועדיין יישאר בעשירותו, ומה כל הרעש.

אלא ביאורו, כי אכן, איש יהודי שנותן משלו כדי להאכיל ולהשקות אחיו מבני ישראל, אזי כל הטבע כפוף לפניו, ויעשה עם כל טבע העולם ככל הנצרך לו וככל הנדרש לטובתו.

פעם סיפרו לפני כ"ק האדמו"ר מוויזשניץ מאנסי זי"ע את הנעשה אצל הרה"ק מריבניץ כי הכל רצים שמה לפעול ישועות. ענה הוויזשניצער, וכי מה נראה לכם, בעבור מה הכל נוהרים שמה, ענה האיש, כי מסר נפשו עשרות בשנים למהול את ילדי בני ישראל ברוסי', אמר הוויזשניצער, ולי נראה בעבור שמסר את נפשו למען צרכי בני ישראל, כלומר דאג לגשמיות שלהם, וזהו כחו הגדול.

כח. מעשה באיש יהודי שהסתבך עם רשויות המס, כשהגיע שמע הדבר אל הרה"ק ה'בית ישראל' זי"ע, שלח את אחד מהגבאים להרב אברהם יוסף שפירא ז"ל והודיעו שהרבי אמר שלא ידרוך על מפתן ביתו כל עוד שהענין איננו מסודר. אותו היום ערב שבת היה (פרשת פנחס), ובמשך השבת פגש את שר האוצר בשמחת בר מצוה, ושם הכל בא על מקומו בשלום. אחר שש חדשים (שבט) הגיע מכתב מרשויות המס שהכל מסודר, אז בא הרב אברהם

באר הפרשה - פרשת תולדות

רחמנא אידכר לן זכותיהו דאברהם רחימא, דיצחק בשפע רוב טובה וברכה ברו"ג, באמונת איתן בצור כל עקידא, ודיעקב שלימא הנזכרים בהאי פרשה, עולמים, ובעסק התורה והמצוות על ישראל שלום אכי"ר.

יוסף לבשר לרבי והראה לו את המכתב. נענה הבית ישראל, כשאדם עושה טובה לחברו דנים את דינו (של ר"ה) מחדש בשמים, ובירכו 'לשנה טובה תכתב ותחתם לאלתר לחיים טובים'.

באותה התקופה היה 'כותב' שכתב את כל דיבורי הבית ישראל, והיו מראים לו את הכתובים בכל שבוע, הכותב שלא ידע את כל המעשה, כתב רק מה ששמע, 'אד"ש אמר לאברהם יוסף שפירא לשנה טובה וכו'', כשראה הרבי את הנכתב, שאל, וכי נראה לכם שהיום פורים באמצע השנה, וציוה לכתוב את כל המעשה, כי כשיהודי עושה טובה לרעהו אז דנים אותו מחדש, ואז אפשר וצריך לברכו לשנה טובה... (שמעתי מנכדו מרביץ תורה הגה"ח רצ"ז שפירא שליט"א).